

**T.C.
YILDIRIM BEYAZIT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEMEL İSLAM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI**

**YABANCI DİL OLARAK ARAPÇA ÖĞRENİMİNDE
LEHÇELERİN ETKİSİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

ABDUL RAHİM ALMOHAMAD ALMAHMOUD

Tez Danışmanı: Yrd. Doç. Dr. Mehmet Ali Kılav ARAZ

Ankara, 2015

**T.C.
YILDIRIM BEYAZIT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEMEL İSLAM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI**

**YABANCI DİL OLARAK ARAPÇA ÖĞRENİMİNDE
LEHÇELERİN ETKİSİ**

ABDUL RAHİM ALMOHAMAD ALMAHMOUD

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Tez Danışmanı: Yrd. Doç. Dr. Mehmet Ali Kılavuz ARAZ

Ankara, 2015

T.C.
YILDIRIM BEYAZIT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEZ KABUL VE ONAY

YABANCI DİL OLARAK ARAPÇA ÖĞRENİMİNDE LEHÇELERİN ETKİSİ

ABDUL RAHİM ALMOHAMAD ALMAHMOUD

Yüksek Lisans

Tez Savunma Sınav Tarihi 11/09/2015

Tez Danışmanı: Yrd. Doç. Dr. Mehmet Ali Kılıay ARAZ

Prof. Dr. Yakup Civelek .....

Doç. Dr. Hakkı Suçin .....

Okuduğumuz ve Savunmasını dinlediğimiz bu tezin bir Yüksek Lisans derecesi için
gereken tüm kapsam ve kalite şartlarını sağladığını beyan ederiz.

Tezi Onaylayanın Adı

Enstitü Müdürü

Bu tezin Yüksek Lisans derecesi için gereken tüm şartları sağladığını tasdik ederim.

BEYAN

Bu tez çalışmasının kendi çalışmam olduğunu, tezin planlanmasından yazımına kadar bütün aşamalarda patent ve telif haklarını ihlal edici etik dışı davranışımın olmadığını, bu tezdeki bütün bilgileri akademik ve etik kurallar içinde elde ettiğimi, bu tezde kullanılmış olan tüm bilgi ve yorumlara kaynak gösterdiğimi beyan ederim. 11.09.2015.

İmza

ABDUL RAHİM ALMOHAMAD ALMAHMOUD

TEŞEKKÜR

Çalışma boyunca yardımlarını, nasihat ve yönlendirmelerini benden esirgemeyen tez danışmanım Yrd. Doç. Dr. Mehmet Ali Kılıay ARAZ'a teőekkürü bir borç bilirim. Ayrıca sayın hocalarım Prof. Dr. Yakup CİVELEK, Doç. Dr. Mehmet Hakkı SUÇİN, Yrd. Doç. Dr. Muhammet Mücahit ASUTAY, Yrd. Doç. Dr. Osman DÜZGÜN, Yrd. Doç. Dr. Ferhat GÖKÇE, arkadaşım Ammar SİNJAR ile Ömer EL-DAMIN'a ve bu tezin hazırlanmasında emekleri geçen herkese teşekkür ediyorum.

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER	i
ÖZET	ii
ABSTRACT	iii
TABLolar DİZİNİ	v
TRANSKRİPSİYON SİSTEMİ	vi
GİRİŞ	1
BİRİNCİ BÖLÜM	11
TARİHSEL SÜREÇTE ARAPÇA LEHÇELER	11
1.1. Lehçenin Tanımı	17
1.2. Lehçelerin Tarihi Süreci.....	19
1.3. Yabancı Dil Olarak Arapçayı Öğrenen Kişilerin Karşılaştığı İki Dillilik Problemi	30
İKİNCİ BÖLÜM	32
SAHA GÖRÜŞMELERİ	32
2.1. Yüzdalık Orana Göre Anket Sonuçları	35
2.2. Anket Bölümlerinin Analizi	38
2.3. İki Dillilik Problemi Kapsamında, Yabancı Dil Olarak Arapça Öğrenen Kişiler ile Yapılan Görüşmeler	51
2.3.1. Görüşmeler	51
2.3.2. Görüşmelerin Analizi	54
SONUÇ	57
KAYNAKÇA	60

ÖZET

Yabancı Dil Olarak Arapça Öğreniminde Lehçelerin Etkisi

Bu tez, ana dili Arapça olmayan kişilerin bu dili öğrenirken karşılaştıkları sorunları ele almaktadır. Tezde Anadili Arapça olmayanların Arapça öğrenirken özellikle lehçelerin bu dili öğrenmede olumsuz etkilerinin bulunduğu işaret edilerek bunların çözümünde hangi yöntem ve tekniklerin kullanılması gerektiği ele alınmıştır.

Çalışmada, cahiliye dönemi ve günümüz Arap dünyasında yaygın olarak kullanılan bazı lehçeler ve bu lehçelerin Arap dünyasında bölgesel olarak dağılımına ve her bir lehçeyi diğerinden ayıran özellikler ile lehçe mevzusu ele alınacak, yabancı dil olarak Arapça öğrenenler için ciddi bir sorun olan iki dillilik (fasih Arapça ve yerel lehçelerde iki dillilik) problemi işlenecektir.

İkidillilik konusu, edebiyat ve yazı dilinde kullanılan fasih Arapça ile konuşma dili diye tanımlanan ve yerel lehçeler şeklinde toplumda yaygınlaşan günlük kullanım dilleri arasındaki farklılıktır. Çalışmada, yabancı dil olarak Arapçayı öğrenen kişilerin bu iki dillilik meselesinden nasıl etkilendikleri incelenmektedir.

İki dillilik probleminin giderilmesi için bazı çözüm yöntemleri ele alınmıştır. Yabancı dil olarak Arapça öğrenen kişilere uzman eğitimcilerin tahsis edilmesi, modern dil eğitim metodunun uygulandığı kolaylaştırılmış bir müfredatın hazırlanması, buna ek olarak, her öğrencinin seviyesinin değerlendirilip göz önünde bulundurulması ve yabancı dil eğitimine bu durumların dahil edilmesi de işlenmektedir.

Çalışmamızın, anket görüşmelerinin ve kişisel görüşlerin de yer aldığı ikinci bölümünde elde edilen veriler analize tabi tutulmuştur. Bu analizler ve saha görüşmeleri neticesinde ortaya çıkan iki dillilikten kaynaklanan sorunlar ve çözüm yolları ele alınmıştır. Sonuç bölümünde ise, yabancı dil olarak Arapça öğrenimine iki dillilik çerçevesinde ışık tutacak bazı önerilere yer verilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Yabancı dil, Arapça, fasih Arapça, lehçe, iki dillilik

ABSTRACT

This research deals with the most important difficulties that were faced by the students of the Arabic language of the non-native speakers. The problem is the duplication in the Arabic language and the effect of this duplication on the Arabic language learners of non-native speakers. In the Arabic language there are two levels of language which are:

The level of classical Arabic which is the language of literature and composition and official articles and political credentials.

The level of vernacular dialects which is the language of the people and the daily language of the street.

And research spoke about some dialects that were famous in the pre-Islamic era and dialects spread today in the Arab world, and how to distribute these dialects in the Arab country and what distinguishes each one from the other

As the Arabic language learners from non-native speakers consider that the classical Arabic and dialects are two different languages.

Then research touched on ways to solve these problems as rehabilitation of specialist teacher who teaching Arabic language to non-native speakers.

And research focused on the importance of authorship a special curriculum to learn the Arabic language takes into account the reality of advanced education and uses modern educational methods such as computers and a projector takes into account the level of students.

In the second section Search contained the questionnaire and personal interviews. Where it was been analyzed data and statistics that resulted from the questionnaire, and also analysis of personal opinions in the field interviews.

As a result of this study and analysis and dialogues, the Search made capable to address the most important difficulties that resulted from problem of linguistic duplication.

Accordingly, in the conclusion was mentioned some recommendations and suggestions and some of the solutions that can help overcome these problems that hinder the Arabic language learner

KeyWords: Foreign language, Arabic, fusha, dialect, diglossia

TABLolar DİZİNİ

Tablo 2.1. Anket araştırmasında kullanılan örneklem:	35
Tablo 2.2. Sizce Arapça dünya çapında büyük bir ilgi görmekte midir?	38
Tablo 2.3. Arapçayı biliyor musunuz?	39
Tablo 2.4. Başka yabancı dil biliyor musunuz?	39
Tablo 2.5. Arapçayı başka dillere tercih ediyor musunuz?	40
Tablo 2.6. Arapça bir paragraf okurken sözlük kullanıyor musunuz?	40
Tablo 2.7. Arapçayı iş için mi öğreniyorsunuz?.....	41
Tablo 2.8. Arapçayı İslam dinini anlamak için mi öğreniyorsunuz?	41
Tablo 2.9. Arapçayı genel kültür için mi öğreniyorsunuz?	42
Tablo 2.10. Okuduğunuz müfredatın iyi olduğunu düşünüyor musunuz?	42
Tablo 2.11. Sınıfınızda yeterince öğretici materyal var mıdır?	43
Tablo 2.12. Arapçayı anlamakta zorluk çekiyor musunuz?	43
Tablo 2.13. Arapça okumakta zorluk çekiyor musunuz?	44
Tablo 2.14. Arapça yazı yazmakta zorluk çekiyor musunuz?.....	44
Tablo 2.15. Diyalog kurmakta zorluk çekiyor musunuz?	45
Tablo 2.16. Arapça öğrenimi sürecinde öğretmeninden yeteri kadar istifade edebildin mi?	45
Tablo 2.17. Arapça öğretmenleri ders esnasında ‘ammice’ lehçe dilini kullanıyor mu?	46
Tablo 2.18. Arapçanın ‘ammice’ lehçelerinden her hangi birisini biliyor musun?.....	46
Tablo 2.19. Lehçeyi öğretmeninizden mi öğrendiniz?	47
Tablo 2.20. Lehçeyi televizyondan mı öğrendiniz?	47
Tablo 2.21. Lehçeyi arkadaşınızdan mı öğrendiniz?.....	48
Tablo 2.22. Diyalog esnasında lehçeyi fasih Arapçaya tercih ediyor musunuz?	48
Tablo 2.23. Arap toplumlarında genel olarak lehçe kullanımının fasih Arapça kullanımından daha fazla olduğunu biliyor musunuz?	49

TRANSKRİPSİYON SİSTEMİ

Bu çalışmada, Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi'nde uygulanan şu transkripsiyon alfabesi kullanılmıştır:

Sesliler:

ا، آ، آى	:	â	اَ	:	a
يى	:	î	اِ	:	i, î
و	:	û	اُ	:	u, o

Sessizler:

ء	:	'	ض	:	ḍ
ب	:	b	ط	:	ṭ
ت	:	t	ظ	:	ẓ
ث	:	ṯ	ع	:	'
ج	:	c	غ	:	ġ
ح	:	ḥ	ف	:	f
خ	:	ḫ	ق	:	q
د	:	d	ك	:	k
ذ	:	ẓ	ل	:	l
ر	:	r	م	:	m
ز	:	z	ن	:	n
س	:	s	ه	:	h
ش	:	ş	و	:	v
ص	:	ş	ي	:	y

Ayrıca, harf-i tarifler cümle başında küçük yazılmıştır. Örneğin: el-Cevâhirî, el-Bârûdî gibi.

Harf-i tarif ile gelen kelimelerin başındaki, şemsi harflerin okunuşu belirtilmiştir. Örneğin: es-Seyyâb, ez-Zehâvî gibi.

Terkip halindeki ad ve lakaplar ayrı ayrı değil, bitişik yazılmış ve kaynaşan kelimelerden ilkinin bulunduğu yere göre irabında meydana gelen değişiklikler yazıda gösterilmiştir. Örneğin: ‘Abdulkerîm, ‘Abdulvehhâb gibi

GİRİŞ

Arapça dışında dil konuşan yabancılara Arapça öğretimi son zamanlarda gözle görülür bir artış göstermiştir. Birçok Arap ve yabancı ülke, bu artış neticesinde dil eğitim merkezleri, yabancı dil okulları ve enstitüler kurmuştur. Bu bağlamda eğitim verilebilmesi için mekânlar oluşturulmuş, alanında uzman eğitimciler istihdam edilip Arapça eğitimi için kolaylaştırılmış müfredat hazırlanmış ve kitaplar basılmıştır. Bu çabalara rağmen, Arapça eğitimi gören yabancılardan hâlâ birçok sorun ile karşı karşıya kaldığı görülmektedir. Bu sorunların arasında en çok göze çarpanı ise iki dillilik (ازدواجية اللغوية) problemidir. İki dillilik esasında Arapça eğitimi alan yabancılardan, eğitim sürecinde öğrendikleri Arapça (fasih) ile Arap toplumunda karşılaştıkları yerel halk (lehçe) dilidir. Böyle bir iki dilliliğin var olması, Arapçayı öğrenen yabancılardan ciddi zorluklardan dolayı olmaktadır.

İki dillilik meselesini incelerken özen gösterilmesi gereken durum, iki dilliliğe sebep olan etkenlerin ve bu yüzden ortaya çıkan temel sorunların ele alınıp değerlendirilmesidir. Bunun sonucunda ise, uygun çözüm yöntemlerinin bulunup uygulanması ya da bu mesele üzerine inceleme ve araştırma yapılmasıdır. Bu tez çalışmasında yapılacak olan araştırmalar bünyesinde bu problemlere ışık tutulmaya çalışılacaktır.

Yabancı dil olarak Arapça eğitimi gören kişiler bazı sorunlar ve zorluklarla karşılaşmaktadır. En önemli sorun ise yerel halk dilinin (lehçe) eğitim diline (fasih) tesir etmiş olması ya da bir diğer ifadeyle iki dillilik meselesidir. Arap ülkelerinde konuşulmakta olan bu dile ait iki farklı kullanım arasında büyük değişiklikler bulunmaktadır. Öncelikli olan konuşma dilidir. Arapların konuştuğu fakat yazım dilinde karşılığı olmayan dil ‘ammice’ şeklinde tanımlanmakta ve yerel dilin etkisi ‘lehçe’ ile her ülkeye göre değişiklik göstermektedir. Diğerisi ise, tüm Arapların ortak dili olan, günlük sosyal hayatta oldukça az olan, her çeşidiyle yazı dilinde kullanılan, haber bültenlerinin de dili olan ‘fasih Arapça’dır. Belirtilmesi gereken ise birçok Arabın ‘fasih Arapça’ konuşamıyor olmasıdır. Bu da normal bir durumdur, zira fasih Arapça konuşma dilinden ziyade yazı dili için var olan bir olgudur. Bu noktada

Arapça öğrenen yabancıların karşılaştığı problemler ortaya çıkmaya başlamaktadır. Dili öğrenen kişiler ‘fasih Arapça’yı öğrenmek zorundayken, aynı zamanda sosyal hayatta Arap toplumu ile anlaşabilmek için ‘ammice’yi öğrenmek durumunda kalmaktadırlar. Sorunun önem taşıyan bölümü ise, yabancıların bu iki dili (fasihçe ve ammice) tamamıyla iki farklı dil gibi algılamasıdır.

Tezde bu konunun seçilmesinin en temel nedenlerinden biri, yabancılarla Arapça öğretirken ‘lehçe’lerin dil eğitimine direk olarak yansımalarıdır. Bu meselenin, Arapçanın öğretiminde de büyük yer tuttuğu görülmektedir. Dil öğretim süreci boyunca ele alınması planlanan ilk konu, Arapça öğrenen yabancıların eğitim öğretim sürecinde karşılaştıkları zorlukları bilmelerinin gerekli olduğu ve bu sorunun üstesinden nasıl gelebileceklerini de öğrenmelerinin kaçınılmaz olduğudur.

İki dillilik üzerine bir araştırma yapmayı seçmenin diğer bir nedeni ise, bireysel olarak farklı uyruktan olan öğrencilere Ankara’nın farklı dil kurslarında, Arapça öğretmenliği sırasında edinilen tecrübelerdir.

Arapça öğretmenliği esnasındaki edindiğim gözlem ve deneyimler neticesinde; yabancıların Arapça öğrenirken birçok önemli bilgiden yoksun kaldıklarını ifade etmek mümkündür. Özellikle, Arapçaya ait edinmiş oldukları yetersiz bilgi bunun en büyük belirtisidir.

Yukarıda bahsedilen bu iki dillilik probleminin bu dili eğitim sürecinde ciddi bir yer kapladığını söylemek mümkündür. Nitekim bu alanda akademik düzeyde yapılan araştırma ve çalışmalara katkı sağlaması amacıyla bu tez hazırlanmıştır.

Çalışmanın hedeflerini şu şekilde ifade etmek mümkündür:

1. Karşılıklı diyalog ve görüş sunumu yapılabilecek ortamları hazırlamak.
2. Yabancı dil olarak Arapça eğitimi alan kişilerin ihtiyaçlarının tanımlanabilmesini hedef alan iletişimsel eğitim metodunu hazırlamak.
3. Eğitim ve öğretim dili olarak ‘fasih Arapça’nın belirlenmesi.
4. ‘Eğitiminin eğitimi’ adı altında dil eğitimcilerinin eğitilmesi (pedagojik formasyon, dil öğretim teknikleri konusunda) ve uygun görülen müfredat için özel ilgi ile çalışma yapılmasının gerekliliği.

Konunun önemine binaen, eğitim için gerekli olan konu, bilgi ve verileri toplama açısından tezde niteliklilik ve çözüm metodu kullanılmıştır.

Bu araştırmada birçok farklı kaynak kullanılmıştır. Dil ve eğitim kaynakları, konuyla ilgili düzenlenen seminer ve kongrelerde elde edilen tavsiye bilgileri, Arapçayı bilmeyenler için hazırlanmış olan dilsel ve eğitimsel kaynak kitap ve ilgili raporlar, akademik notlar üzerine yapılmış olan araştırmalar bunlardan bazılarıdır.

Tez ile ilgili araştırma esnasında bazı konular üzerine yoğunlaşılması, o konular üzerine eğilip inceleme yapma gerekliliği ortaya çıkarmıştır. Bu konulardan bazıları şu şekildedir:

- Sorulan sorularda ana kaynaklara itimat etmek.
- Belirsiz ve anlaşılması güç olan kavramlar için asli kaynaklardan teyit almak.
- Araştırma esnasında elde etmiş olduğum veriler için ‘sonuç’ kısmı hazırlamak.
- Araştırma esnasında kullanılan kaynaklar iki temelde ele alınmıştır.
- Birincisi: En önemli kaynaklar için hazırlanmış olan kaynakça.
- İkincisi: Tezin konularının detaylarını içeren kaynakça.

Lehçelerin etkisinin altında kalan Arapçayı ikinci dil olarak öğrenen kişilerin karşılaştıkları zorlukları değerlendirebilmek için anket yöntemine başvurulmuştur. Yabancı dil olarak Arapçayı öğrenen kişilerin dinlediğini-okuduğunu anlama, konuşma-okuma-yazma sorunları da anketin değerlendirme konuları arasındadır.

Anketteki niteliksel araştırmada, verileri toparlayabilmek için birden fazla araç kullanılmıştır. Anket kısa sürede birçok kişiden veriler elde edilmesini sağlayan bir yöntemdir.¹

Yabancı dil olarak Arapça öğrenen kişilerin karşılaştığı zorlukları belirlemek (özellikle Arapça dil eğitimine etki eden lehçe problemleri) için araştırmacıların sadece yazılı ve sözlü sınavlar gibi araştırma araçlarına başvurduğu görülmektedir.

---

¹ Sâbir, Fâtıma Avaz, Hafface, Mirfet Ali, *Ususu Mebâdii'l-Bahsi'l-İlmî*, Mektebetu'l-İş'â't-Tikaniyye, Kahire, 2002, s.203.

Bu olguyu değerlendirebilmek için meselenin kendi gerçekliği ölçüsüne uyumlu bir çerçeveye içinde değerlendirilmesi gerekmektedir. Bu açıdan net bir tespit yapılabilmesi için anket yöntemiyle araştırma yapılmasını uygun bulunmuştur.

Yabancı dil olarak Arapça öğrenen kişilerin, Arapça öğrenim süresinde karşılaştıkları zorlukları değerlendirecek ölçütler hazırlayabilmektir. Bu kapsamda hedefler kendi içinde bir ayrıma tabi tutuldu.

Yabancı dil olarak Arapça öğrenen kişilerin bakış açısından; Arapça öğrenimindeki zorlukları ve lehçelerin dile olan etkisini belirleyebilmeye yardımcı olacak bilimsel bir yöntem ortaya konulmaya çalışıldı.

Arap olmayan kişilerin Arapça öğrenimleri sürecinde, lehçelerin Arapça öğretimindeki zorluklarından nasıl etkilendiklerini belirleyebilmek, özellikle okuduğunu ve dinlediğini anlama, konuşma-okuma-yazma gibi alanlarda ne kadar etkili olduğu gösterilmeye çalışıldı.

İlgili Literatürün Gözden Geçirilmesi

1- “Ehtâru’l-‘Âmmiyye ve’l-Ummiyye ve’l-Acemiyye ‘ale’l-‘Arabiyyeti’l-Fasîhati fi’l-Câmi‘âti’l-‘Arabiyye”². (الأخطار العامية والأمية والعجمية على العربية) (الفصيحة في الجامعات العربية)

Dr. Süleyman Yusuf b. Hâtır Aso’nun bu çalışması, Arapçanın çağımızda karşılaştığı problemleri tespit edip, Arapçanın önündeki büyük engeli, ‘ammice’nin yaygınlaşması, lehçelerin çoğalması ve diğer dillerin etkisi şeklinde ortaya koyan bir çalışmadır. Çalışmanın değindiği noktalardan bir diğeri ise, Arapçanın gelişimi için gerekli olan yöntemlere değinmek, modern çağın gereklerine ayak uydurmasını sağlamaktır. Bu da ancak modern dil çalışmalarından faydalanılarak çeşitli verileri kullanabilmekle mümkündür. Ancak bu şekilde dilin zenginleşmesi sağlanabilir. Bu

---

² Aso, Süleyman Yusuf, *Ehtâru’l-‘Âmmiyye ve’l-Ummiyye ve’l-Acemiyye ale’l-‘Arabiyyeti’l-Fasîhati fi’l-Câmi‘âti’l-‘Arabiyye*, Metâbiu’l-Câmiati’l-İslâmiyye, Medine, 2011.

dili öğrenen kişilerin de, dili özgün kimliğinden uzaklaştırmadan öğrenmeleri mümkün olabilir.

Özellikle fasih Arapçanın gerilemesi/yozaşması ve Arap ülkelerindeki toplumların günlük hayatlarında lehçe kullanımının çoğalması (ki buna Arap Üniversiteleri de dâhildir), büyük Arap aidiyetlik bağıni zedelemeye sebebiyet verebilir. Çünkü fasih Arapça, İslam fetihlerinin gerçekleştiği günlerde olduğu gibi, hâlâ Arap ulusu için İslam'dan sonraki en büyük birleştirici rolü oynamaktadır.

Belirtilmesi gereken husus ise, günlük ve özel hayatta uygun yerlerde kullanıldığı takdirde fasih Arapça ve lehçe kullanımının sorun olmamasıdır. Tüm problem, bu iki dilin birbirine karıştırılıp uygun olmayan yerlerde kullanılmasıdır. Buna binaen, tüm resmi ve idari denetleme kurumlarının kendi bünyesinde düzenlediği toplantılar, kutlamalar ve tüm yazılı-sözlü resmi işlemlerinde Arapçayı ana dil olarak seçen üniversite kurumlarının, fasih Arapçaya sahip çıkıp 'ammice'den uzak durması gerekmektedir.

Çalışmada sunulan çözüm önerileri şu şekildedir: Okuma ve yazmada modern eğitim metodlarını kaynak olarak kullanma konusunda, özellikle üniversite eğitiminden önceki dönemde ve üniversite eğitiminin ilk yıllarında ihtimam gösterilmesi, bu alanda eğitim aşamalarında eksik kalınan yerlerin telafi edilebilmesi için günümüzde Arap üniversitelerinde hazırlık bölümü olarak bilinen yetiştirme kurslarının açılması, okuma ve yazmanın geliştirilmesi için tüm gerekli araçların modern eğitim araçlarına aktarılması ve herkesin istifade edebilmesi için bu araçların interaktif sisteme geçirilmesi sağlanmalıdır. Her bir öğrencinin bir üst seviyeye devam edebilecek okuma ve yazma becerileri gelişmediği takdirde, bir üst dönem eğitimine geçmesine müsaade edilmemelidir. Tüm teknik ve idari yöntemleri, öğrencilere yönelik düzenlenmiş olan eksiksiz ve kademeli bir program aracılığı ile okuma ve yazma becerilerinin geliştirilmesi sağlanmalıdır.

2- “el-Lugatu’l-‘Arabiyye ve’t-tehaddiyâtu Emâmehâ”³; (اللغة العربية و التحديات) (أمامها) (2010)

Dr. Abdurrezzak Huseyn Galip’e ait bu çalışmanın asıl hedefi Arapçanın karşı karşıya kaldığı çekişmelere ışık tutabilmektir. Aynı zamanda bu çalışma Arapçanın, kısır, eksik, donuk bir dil yapısına sahip olduğunu ve bu dilin bilgi çağı olan 21. yüzyılın modern yöntemlerine ayak uyduramadığını iddia eden kesimlerin ithamlarını da barındırmaktadır. Bu iddialarda o kadar ileri gidilmiştir ki, tıp, ekonomi ve fen bilimleri eğitiminin Arapça’nın dışında bir dilde verilmesinin savunucuları bile ortaya çıkmıştır. Bu gelişmeler günümüz çağında Arapçanın en çok karşı karşıya kaldığı problemler şeklinde ortaya çıkmaktadır.

Bunun yanı sıra, Arapça için ciddi sayılabilecek başka sorunlar da mevcuttur. Bu sorunlar arasında iletişim ve yazı dili olarak lehçenin kullanılması gerektiğini ileri süren görüş sahiplerinin bulunması ve Arap lehçelerinin Arap alfabesi yerine Latin alfabesi kullanarak yazılmasının daha kolay olduğunun savunulması yer almaktadır. Arap basını da aynı şekilde bu konuya dâhil olmuş durumdadır. Haber yayınları, röportajlar, siyasi programlar, dini diziler ve buna benzer birçok resmi yayında fasih Arapça kullanılır oldu. Ancak Arap basınında yüksek bir oranda ‘ammice’ kullanılmaktadır. Bu da, halkın izlediği programların oranı ile eş değerdir. Çünkü halk tarafından takip edilen eğlence, müzik, aile programları ve pembe dizilerin birçoğu yerel lehçe ile sunulmaktadır.

Bu çalışma, modern akım ve modern şiire karşı olunmadığını ancak bu dili anlamak ve sanat duygularımızın edebiyattan faydalanabilmesini sağlamayı hedeflemektedir. Modern şiirin seyrini tanzim edebilmek için, mutlaka sanatsal eleştiri çerçevesi belirlemek gerekmektedir. Bu şekilde, okuyucu dilin güzelliğini keşfedip keyif alabilecektir. Çalışma, Arapçanın karşılaştığı zorluklar ve problemleri ele almaktadır.

---

³ Gâlib, Abdurrezzâk Huseyn, “el-Lugatu’l-‘Arabiyye ve’t-Tehaddiyâtu Emâmehâ”, *Mu’temeru Ta’limi’l-Lugati’l-Arabiyye li-Gayri’n-Nâtikîne Bihâ*, Malezya, 2010.

3- “Ta’lîmu Lugati’l-‘Arabiyye li’n-Nâtikine bi-Gayrihâ min Manzûrin Vazifiyy”⁴; (تعليم اللغة العربية من منظور وظيفي) (2002):

Dr. İzettin el-Buşeyhi’ye ait olan bu çalışma, yabancı dil olarak Arapça öğrenenler için hazırlanmış olan teorik bir araştırmadır. Bu çalışmanın hedefi, eğitimsel metod için başarılı bir perspektif kaynağı hazırlıyabilmektir.

Bu çalışma eğitim öğretimin ilk kazanımları arasında var olan ilişkileri tespit etmek üzere ele alınmıştır. Bununla beraber, dil öğrenme teorilerinin yabancı dil öğreniminde temel teşkil ettiğini idealize etmektedir.

Şüphesiz ki eğitim şekilleri, öğrenim açısından yabancı dil edinebilme sürecinde kolaylık sağlayabilmek için sarf edilen bir çabadan ibarettir. Çünkü yabancı dil öğrenimi, yapay bir eylem olup ana dil kazanımı gibi fitri ve normal bir eylem sürecinde kazanılan bir durum değildir.

Çalışmanın açığa kavuşturmuş olduğu noktalardan bir diğeri ise, iletişimsel, görevsel metodun yabancı dil olarak Arapçayı öğrenen kişiler için daha uygun bir yöntem olduğudur. Çalışma, yabancı dil olarak Arapçayı öğrenen kişilerin Arapça öğrenmekteki beklentilerini ve bu dili öğrenmek için gerekli olan ihtiyaçlarını, hedeflerini ve bilimsel olan talepleri doğru bir şekilde tespit edip bu tespitler doğrultusunda bir program hazırlamayı öngörmektedir.

4- İstrâticîyyetu Ta’lîmi’l-Lugati’l-Arabiyyeti bi Vasfihâ Lugaten Sâniye⁵; (إستراتيجية التعليم اللغة العربية بوصفها لغة ثانية) (1998)

Dr. Abdurrahman Abdân ve Doktor Râşid Duveyş’e ait bu çalışmanın amacı, yabancı dil olarak Arapça öğrenen kişiler için bir eğitim öğretim stratejisi belirlemek ve bu çerçevede bu stratejik metodları uygulayabilmektir.

Aynı zamanda bu çalışma, Suudi Arabistan Kırallığı’nda bulunan iki ayrı üniversitenin bünyesinde, yabancı dil olarak Arapçayı öğrenmekte olan toplam 66

⁴ Buşeyhî, İzzeddîn, “Ta’lîmu Lugati’l-Arabiyye li’n-Nâtikine bi-Gayrihâ min Manzûrin Vazifiyy”, *el-Lugatu’l-Arabiyye İlä Eyne*, el-Munazzamatu’l-İslâmiyye li’t-Terbiyyeti ve’l-Ulûm ve’s-Sakâfe, Tunus, 2005, s.358.

⁵ Abdân, Abdurrahman Abdulaziz, Duveyş Abdurrahman, “İstrâticîyyetu Ta’lîmi’l-Lugati’l-Arabiyye bi Vasfihâ Lugaten Sâniye”, *Mecelletu Câmiati Ummi’l-Kurâ*, 1998, sayı:17, s.169.

farklı ülkeden öğrenciyle yapılan araştırmaların bir sonucudur. Araştırmaya katılan kişilerden ‘İkinci Dil Öğreniminin Stratejisi’ isimli ankete katılımları sağlanmıştır.

Çalışmanın ortaya çıkarmış olduğu önemli bir bulgu ise, ikinci dil olarak Arapça öğrenim stratejileri başlığı altında öğrenci katılımının ortalamasının, yüksek ve orta seviye olarak ortaya çıkmasıydı. Dikkat çekici olan ise, ortalamanın ne çok düşük bir seviyede olduğu ne de çok yüksek bir seviyeye ulaşmasıydı.

Çalışma, ankette belirtilmiş olan ana başlıklı stratejik şekillerdeki katılım oranının farklı kullanım seviyelerinin olduğunu göstermiştir. Araştırma, bu sonuçları ikinci dil olarak Arapçayı ileri seviyede öğrenen kişilerin kendilerine bağlı olduğu, dili öğrenme arzularıyla eş değer bir biçimde yol aldığı, dilin doğal yapısı ile ilişkili olduğu ve son olarak dili hangi bağlamda öğrendikleri gibi birçok farklı noktaya bağlamıştır.

Araştırmanın ortaya çıkarmış olduğu bir diğer nokta ise, ikinci dil olarak Arapça öğrenen kişilere ‘Arapça Öğrenim Stratejilerini’ ana dillerinden farklı bir dil kullanımına sunmanın herhangi bir etki yaratmayacağını dili öğrenen kişilere bildirmektir.

Ayrıca araştırma, ikinci dil olarak Arapça eğitim alanına zenginlik katmayı ve öğrenim sürecini anlaşılabilir kılmayı hedeflemektedir.

5- ‘el-Lehecātu’l-Arabiyyetu l-Hadîse Beyne’t-Tehcîn ve’t-Tevlîd’⁶; (اللہجات) (العربية الحديثة بين التهجین و التولید) (1997)

Dr. Falih bin şubeyb el-Acmi’î’ye ait olan bu araştırmanın merkeze aldığı ana konu dilin sosyolojik bilim sahasıdır. Zamansal bir dönem bağlamında ve tarihsel olarak Arapçanın süreci ile alakalı olarak araştırmacı, çalışmasında modern Arap lehçelerini tanıtmaya gayret etmektedir.

Ayrıca araştırmacı bu çalışmasında, modern Arap lehçeleri ile kendisine eş değer diğer dünya dillerindeki lehçeler arasında bir kıyaslama yapmaktadır. Buna ek

---

⁶ el-Acmi’î, Fâlih b. şubeyb, “el-Lehecātu’l-Arabiyyetu l-Hadîse Beyne’t-Tehcîn ve’t-Tevlîd”, *Mecelletu Câmiati Ummi’l-Kurâ*, sayı: 16, 1997, s.375.

olarak, birçok farklı toplumda oluşmakta olan melez dillerin varlığı ile alakalı bulunan teorik tezlerin ışığında, Arap dünyasında var olan diğer diller ile arasındaki ikiliği de değerlendirmektedir. Çalışmanın gerekli gördüğü esaslardan bir diğeri ise, geçmişte ve günümüzde Arapça öğrenen kişilerin tarihsel ve sosyolojik alt yapılarını inceleyebilmektir.

Araştırmanın netleştirmiş olduğu konu ise, Arapçanın lehçelerinin doğasının, tarihsel ve sözlüksel sahada araştırma yapmaya ya da yapısal, biçimsel ve bireysel olarak dilin incelenmesine olanak sağlamadığıdır. Bu da, birkaç nedene dayanmaktadır. Bunları, dilin hiçbir şekilde yazıya dökülmemiş olması, aynı şekilde fasih Arapçada bulunan seslerin yazıya aktarılmamış olması, bunları yapabilmesi ve kıyaslamada bulunabilmesi için özelliklerinin belirginleşmesini gerektirmesi şeklinde ifade edebiliriz. Buna ek olarak, eski Arap lehçeleri ile alakalı elde bulunan bilgilerin doğruluğuyla yeteri kadar ilgilenilmediğidir.

Bilakis bazı durumlarda bu lehçeler geçmiş kaynaklarda dil kurallarını uygun bir şekilde kullanamadıklarını görmekteyiz.

Buna karşın modern lehçelerde yaşanan zorluk ise, dilin yazım diline aktarılmaması ya da birbirine girmiş olan dillerin oranının kayıt edilmemesiyle alakalıdır. Zaten tüm modern Arap lehçeleri, bu dillerin birbirine karışan yapılarından şikâyetçi olmaktadır. Bunların kaynakları gerek fasih Arapça ve halkın kullandığı Arapça olsun, gerek yabancı dil ve halk dili olsun ikili bir sistemle olabileceği gibi aynı şekilde bunların üçlü birbirine girmiş dil yapıları ile de bulunabilmektedir.

Çalışmanın ortaya koyduğu gerçeklik ise, yeni olarak ortaya çıkan melez dillerin doğuşunun, İslam fetihlerinin tarihsel sürecinde Arap lehçelerinin doğuşu ile mutabakat etmediğidir. Dilin melezleşme ve yeniden doğuşunun sonuçları, orta ve modern Arap lehçelerinin sözlüksel ve gramatik alt yapısında açık bir şekilde görülmemektedir.

6- ‘el-Kâfu’l-Musemmâtu Fasîha ve’l-Uhra’l-Musemmâtu ‘Âmmiyye fi ‘Arabiyyeti’l-Yevmi’l-Fusha’⁷; (القاف المسماة فصيحة و الأخرى المسماة عامية في عربية) (اليوم الفصحى) (1996)

Abdulfettah Mahcup Muhammet İbrahim’e ait olan bu araştırmanın konusu, günümüz üniversite kaynaklarında, okullarda ve farklı basın yayın organlarında kullanılmakta olan ‘ق’ harfi ile ilgilidir. Araştırmanın sorguladığı nokta, ‘ق’ harfinin geçmişteki nahivciler ve okuyucuların dile getirdikleri ‘ق’ olup olmadığıdır. Eğer değil ise, geçmiştekilerin dile getirmiş olduğu ve değindiği ‘kaf’ harfinin açık ve net yönlerinin ne olduğunu sormak gerekir. Yoksa bu harf ile ilgili kurallar yok mu olmuştur?

Daha sonra araştırma, Arap ulusunun birleşme kaynağı olan ve önemli bir mesele olarak addedilen ammic ve fasihçe ile bağlantılı önemli konulara değinmektedir. Hâlbuki fasih Arapça Arap topluluklarını birleştirirken, ammicenin başka bir minvalde seyrettiğini görmekteyiz. Ammicenin yaygınlaşması Arap ulusunun birlik bağlarını zayıflatmaktadır.

Bunlara ilave olarak araştırma, birçok farklı sesin yabancı dil olarak Arapçayı öğrenen kişiler tarafından zor algılanması ve bu Arapça sesleri telaffuz etmedeki zorlukları incelemektedir.

Bunun yanısıra sesleri algılama ve telaffuz etmedeki zorluk, sadece Arapçayı öğrenen yabancılar için değil, Arap aydınları içinde geçerli bir durumdur.

---

⁷ İbrahim, Abdulfettâh Mahcûb Muhammed, “el-Kâfu’l-Musemmâtu Fasîhetun ve’l-Uhra’l-Musemmâtu ‘Âmmiyyetun fi Arabiyyeti’l-Yevmi’l-Fusha”, *Mecelletu Câmiati Ummi’l-Kurâ*, sayı: 12, 1996, s.211.

BİRİNCİ BÖLÜM

TARİHSEL SÜREÇTE ARAPÇA LEHÇELER

Arapça Arap kimliğinin varlığıdır. Onları tek çatı altında toplayan milli varlıklarının sembolüdür. Aynı zamanda vizyon ve kültürel birlik sağlamaktadır. En önemlisi ise Kur'an'ın dili olmasıdır. Allah, “*Biz onu, akledersiniz diye Arapça bir Kur'an olarak indirdik*”⁸ buyurmaktadır.

İbn Kesîr'e göre Arapların dili, hitabette açıklık, netlik, derinlik bakımından en fasih dildir. Arapça, Allah Te'âlâ'nın Kur'ân âyetlerinin hükümlerini indirdiği, manalarını açıkladığı dil olarak seçilmiştir: “*Elif Lam Ra. Bu Kur'ân âyetleri, hüküm ve hikmet sahibi, her şeyden hakkıyla haberdar olan Allah tarafından muhkem (eksiksiz, sağlam ve açık) kılınmış...*”⁹denilmektedir.¹⁰

Şüphesiz, Arapça diğer dünya dilleri arasında farklı bir yerde durmaktadır. Çünkü o, Kur'an-ı Kerim'in ve Rasulullah'ın sünnetinin dilidir. Bu durum dil bilimsel olarak bir farklılık arz etmese de Müslümanlar açısından önemli bir konuma gelmesine yol açan iki temel unsurdur. Aynı zamanda bütün Arap ulusunu bir çatı altında toplayan tek unsurdur. Çoğu dil bilimci (batılı dil bilimciler de dâhil), Arapçanın, bir dilin içinde barınabilecek tüm bilimsel, sanatsal ve edebi akımları ifade edebilecek niteliklere sahip olduğunu, dolayısıyla medeniyet dili sayılabileceği konusunda hemfikirdiler. Günümüzde ise, toplam olarak 250 milyon insan Arapça konuşmaktadır.¹¹

Bu dilin önemi ve dünyadaki rolüne binaen BM, 18 Aralık 1973 yılında Arapçanın Birleşmiş Milletlerin altıncı resmi dili olduğunu açıklamıştır.

---

⁸ Yusuf, 12/2.

⁹ Hûd, 11/1.

¹⁰ İbn Kesîr, İsmail, *Tefsiru İbn-i Kesir*, (Thk, Sâmi bin Muhammed es-Selame), Daru Taybe, 1999, c.4, s.365.

¹¹ es-Sebhân, Nevvâf Miş'al, “Keyfe ve Metâ Nahmî Lugatene'l-Umm”, *Ruâ li'l-Vatani ve'l-Muctema'*, *Dâru'r-Remki li'n-Neşr*, Cidde, 2009, s.36.

İslam'ın ilk yıllarından bu yana Arapça hızlı bir yayılma göstermiştir. İslam'ın ulaştığı her yere Arapça da ulaşmıştır. Arapça sadece “din” ve “ibadet” dili olmaktan ziyade edebiyat, siyaset, bilim de dâhil olmak üzere bir medeniyetin dili haline gelmiştir.

Arapça birçok farklı medeniyeti kendi bünyesinde barındırabilmeyi de başarmış bir dildir. Örneğin, o çağda, evrensel bir yapıya ve insana odaklı bir vizyona sahip tek bir medeniyet çatısı altında Pers, Yunan, Hint kültürleri gibi birçok değişik unsuru toplayabilmiştir. Bu durum, dünya tarihinde ilk defa gerçekleşen bir durumdur. Bunun yanı sıra, Kur'an-ı Kerim'in gölgesi altında Arapça dünya dili olup birçok ülkenin de resmi dili olmuştur.

Sonuç olarak diyebiliriz ki, Arapçaya önemini veren ve bu güçlü rolü sağlayan etken, İslam ve Kur'an-ı Kerim ile olan bağlantısıdır. Nitekim Kur'an-ı Kerim'de: “*Apaçık Kitaba andolsun ki, iyice anlayasınız diye biz, onu Arapça bir Kur'an yaptık*”.¹² buyrulmuştur.

Bu bağlamda, Arapça ve İslam'ın ilişkisini açık bir şekilde görebilmekteyiz. Aynı şekilde, Arapça İslam ve Arap medeniyetine açılan kapının en büyük anahtarı olma konumundadır. Şüphesiz Arapça, bu dili öğrenen kişi için, yıllarca dünyanın birçok kıtasına hükmetmiş bir medeniyetin bilim, sanat, edebiyat gibi birçok alanına hâkim olabilme, araştırma yapabilme gibi imkânlar sunmaktadır.

Araplar tarih boyunca farklı ırklardan, renklerden, kültürden birçok kesime bu dili öğretmek için çaba sarf etmişlerdir. Öyleki, artık Arapça sadece Araplara ait bir dil olmaktan çıkıp, İslam kültürü ve din bağlılığı sayesinde birçok Müslüman toplumun ve ülkenin dili konumuna gelmiştir.¹³

Genel olarak, dilin kökeni konusunda birçok farklı düşünce ortaya atılmıştır. Arap dil bilimcileri ise, özellikle Arapçanın kökeni ile ilgilenmişlerdir. Geçmiş Arap dil bilimcilerinin Arapça hakkında birçok görüşü vardır. Bunlardan "Arapçanın, Arapların kendi varoluş tarihlerinden daha eski olduğunu, Hz. Adem (a.s.)'in

---

¹² Zuhruf, 43/3.

¹³ Şuayb, Ebûbekir Abdullah, *Ehemmiyyetu'l-Lugati'l-Arabiyye*, Menşûrâtu Câmîati Muhammed b. Suûd el-İslâmiyye, Riyad, t.y., s.1.

cennetteki dili olduğunu da söyleyenler olduğu gibi, aynı şekilde Ya'run Bin Kahta'nın Arapçayı ilk konuşan kişi olduğunda söyleyen dil bilimciler olmuştur. Bazı dil bilimciler ise, Hz İsmail (a.s.)'in Arapçayı ilk kullanan kişi olduğunu hatta kendi ana dilini unuttuğunu söylemişlerdir.¹⁴

Yukarıda zikretmiş olduğumuz iddiaları kabul etmeyen dil bilimcilerde mevcuttur. Onların görüşleri ise şu şekildedir: "Arapçanın Kureyş'in dili olduğu. Buna delil olarak, Arapça en eski kaynakların Kur'an'ın kendisi olduğu ve Kureyşli Peygamber Hz. Muhammed (s.a.v) dönemi olduğunu iddia etmişlerdir. Çünkü Arapçaya dair en eski kaynakların Peygamberin davet döneminde olduğunu söylemişlerdir. Birçok Arap dil bilimcisi bu fikir üzerine ittifak etmiştir.¹⁵

Bunların yanı sıra tamamen farklı görüşleri olan dil bilimciler de vardır.¹⁶ Onlara göre, Arapça belli bir asırda yaygın olan dillerin sentezinden oluşmaktaydı. Bu iddia, Arapçanın Kureyş'in dili olduğu iddiasına benzemektedir. Ancak bu dilbilimcilere göre arada bir fark vardır. Bu fark, 16. yüzyılın ortasında var olan Kinde Krallığı döneminde gelişmiş olan Arap diline ait bir lehçenin var olduğudur. O dönem kralları, şairlere ciddi paralar veriyorlardı ve bu durum, şairlerin aralarında bir rekabete yol açarak şiir yazma-okuma sayesinde tek lehçe üzerine durmayı sağlıyordu. Bu durum da, kendi aralarında belirli bir dil yapısının oluşmasını sağlamıştır. Bu olgu, Kureyş'ten daha eski bir tarihe dayanmaktadır.¹⁷

Birçok Oryantalist araştırmacı bu görüşü onaylayan ifade kullanmışlardır. Alman Araştırmacı Theodor Nöldeke lehçelerde farklılıkların çok küçük olduğunu belirli bir ölçüde de Fasih Arapça'nın bu lehçelere dayandığını söylemiştir. Yine oryantalist düşünür Ignazio Guidi, Fasih Arapça'nın Necid ve civar bölgelerdeki lehçelerin bir karışımı olduğunu yazmıştır. Carlo Alfonso Nallino ise; Fasih

---

¹⁴ Suyûtî, Celâluddîn, *el-Muzhiru fî Ulûmi'l-Lugati ve Envâihâ*, (Thk. Fuâd Ali Mansûr), Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, 2. Baskı, Beyrut, 1998, c.1, s.30.

¹⁵ Suyûtî, Celâluddîn, *A.g.e.*, c.1, s.28.

Hilâl, Abdulfafar Hâmid, *El-Lehcâtu'l-Arabiyyetu neşâtn ve teturn*, Mektebe Vehbeti'l-Kâhira, 2. Baskı, 1993, s. 74-83

Dayf, Şevkî, *Târîhu'l-Edebi'lArabî el-'Asru'l-Câhili*, Dâru'l-Me'ârif, 24. Baskı, 2003, c.9, s.133-

Er-Râfi'î, Mustafa Sâdik, *Târîh Edebi'l-Arab*, Mektebetu'l-İmân, 1. Baskı, 2. Cilt, 1993 s. 62-63

¹⁶ Enîs, İbrâhîm, *Mustakbelu'l-Lugati'l-Arabiyyeti'l-Muštereke*, Matba'atu'r-Risâle, Kahire 1960, s. 8

Er-Râcihî, Abde, *El-Lehcâtu'l-Arabiyye fî'l-Kirâ'âti'l-Kur'âniyye*, Dâru'l-Ma'rifeti'l-İskenderiyye, 1996, s.42

Hassân, Temmâm, *el-Usûl, 'Âlemu'l-Kutub*, Kahire 2000, s. 81-87

¹⁷ Ali, Cevâd, *el-Mufassal fî Tarihi'l-Arabi Kable'l-İslâm*, 1.Baskı, Beyrût, Daru's-Sâkî, 2001, c.8, s. 640 -627.

Arapça'nın varlığını Kinde Krallığın'a bağlamıştır. Karl Vollers ise şu şekilde ifade etmiştir: "Fasih Arapça bedevilerin diline dayanmaktadır."¹⁸

Sapir Edward ise; hiçbir lehçenin diğerinden daha fasih olmadığını belki daha karmaşık olduğunu savunmaktadır.¹⁹

'Yüksek dil' diye adlandırdıkları kavram, aslında kendi bünyesinde yerel lehçeleri barındıran özel şiirsel yapısı olan bir dildir. Böyle bir yapıya sahip olan dil ise, üstünlüğü/yüceliği ile kralın önünde şairin kültürünü ve şiire vakıf olma derecesini ortaya çıkarmaktaydı.²⁰

Arapçanın Kureyş'in dili olduğunu iddia eden dil bilimcilerin görüşlerinin doğruluğu daha muhtemeldir. Çünkü Arapçaya ait en eski kaynaklar, o döneme ait olan Cahiliye şiiriyle ve Kur'an'ın varlığıyla ispat edilmiştir. Her ne kadar Cahiliye dönemine ait olduğu söylene de, bunlar İslam döneminde toplanmıştır. Çünkü araştırmacılar, İslam'dan önceki döneme ait her hangi yazılı bir 'yazma' ya da 'kaside' bulamadıkları için tarihini detaylı bir şekilde belirleyememektedirler.

Ancak bu dil bilimcilerin geçmişteki görüşlerini çürütecek birçok boşluk bulunmaktadır. Şöyle ki," Mekke, Arapların gönlünde merkezi bir yer tutmaktaydı. Oraya gelen şairler, şiirlerini ve kasidelerini Kureyş'e sunmaktaydılar. En fasih olanını Kureyş seçerdi. Devrik ya da yanlış olanları ellerlerdi. Yani, Kureyş, Arapça konusunda referans alınır olmuştu. Öyleki, İslam'dan önce dilleri tüm Arap yarımadasına yayılmıştı.²¹

Bazı Arap filologları Arapçayı iki kısma bölmüşlerdir:²²

1. **Eski Güney Arapçası:** Sebeiyye, Kutbaniyye, Hadramiyye, Muayniyye olarak dörde ayrılmıştır.

¹⁸ Abdu'ttevvâb, Ramazan, *Fusûl fî Fıkhi'l-Luga*, Dâru'l-Hâncî, 6. Baskı, Kahire 1999, s. 77

¹⁹ Sapir Edward: *Culture . Language and Personality* . California 1960 s 6

²⁰ Belaşır, Riches, *Târihu'l-Edebi'l-Arabî*, (Thk, İbrahim el-Kılânî), Dâru'l-Fikri'l-Muâsır, Beyrut, 1998, s. 87.

²¹ Dayf, Ahmed Şavkî Abdusselâm, *Târihu'l-Edebi'l-Arabî' el-Asru'l-Câhilî*, 24. Baskı, Dâru'l-Meârif, Kahire, 2003, s.134.

²² El- 'Itr, Hasan Ziyâ'u'd-Dîn, *Dâru'l-Beşâ'iri'l-İslâmiyye*, 1. Baskı, Beyrut 1988, s, 17-20

Ali, Cevâd, *el-Mufasssal fî Târihi'l-Arabi Kable'l-İslâm*, c.8, s.533

Suyûtî, Celâluddîn, *el-Muzhiru fî Ulûmi'l-Luga ve Envâihâ*, (Thk. Fuâd Ali Mansûr), Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, 2. Baskı, Beyrut, 1998.1/33-34

2. **Eski Kuzey Arapçası:** el-Hasâiyye, es-Safâiyye, Lahyaniyye, DiyDaniyye, Semudiyye (Semud kavmiyle ilgisi yoktur sadece benzer kavramdan ibarettir) ve son olarak et-Teymâiyye olarak altıya ayrılmıştır.

Eski güney Arapça'sı ve eski kuzey Arapça'sı arasında büyük bir farklılık söz konusudur. Taberî, tefsirinde: "Bunların hepsinin toplamına Arap ismi verildiği ve beyan (açıklık izahat) anlamında farklı diller olduğu ancak mantık ve kelam olarak benzerlik taşıdığı"nı söylemiştir.²³

Ebû Amr b. el-‘Alâ ise: "Hımyer dili bizim dilimiz olmadığı gibi onların dili de bizim dilimiz değildir."²⁴

Farklılıklar telaffuz değişikliğinden kaynaklanmaktaydı. Güney Arapçasında ‘cim’ harfi yerine ‘kef’ harfini kullanmaktaydılar. Ebû el-‘Alâ el-Ma’arî, risalesinde buna şu şekilde değinmiştir: "Güney Arapları ‘hecere’ yerine ‘hekere’ diye telaffuz ederler."²⁵

Güney Arapları, belirlilik edatı olarak ‘nûn’ harfini kelimenin sonuna koyarlardı. Fakat Kuzey Arapları, belirlilik edatı olarak ‘he’ harfini kullanırlardı. Fasih Arapçayı bunlardan ayıran özellik ise, belirlilik edatı olarak ‘lam-ı tarif’ "ل" kullanılmasıydı.²⁶

Bazen ise mana açısından farklılıklar gösterebilmekteydi. Dil kitapları buna sıkça yer vermişlerdir. Hımyer dilinde ‘ves’ kelimesi ‘celese’ (oturdu) anlamını taşıırken kuzey Araplarında ise ‘kafaze’ (zıpladı) anlamına gelmekteydi.²⁷ İbn-i Faris: ‘İsmail oğullarının (kast edilen Adnanilerdir), Kahtan oğullarının Arap kökenli olmadıklarını ve dillerinin Hımyer dili olduğunu iddia ettiklerini söylemiştir. Öyle ki ‘el-lıhye’ (sakal) kelimesini çok farklı anlamda kullanmakla birlikte ‘zi’b’ (kurt) kelimesini ‘kaplan’ anlamında farklı yorumlayabilmekteydiler.²⁸

²³ *Tefsîru't-Taberî*, Tahkîk Mahmûd Muhammed şâkir, Dâru'l-Me'ârif, Mısır, 1/9

²⁴ İbn Sellâm, *Tabakâtu Fuhûli's-Şu'arâ*, Tahkîk: Mahmûd Muhammed Şâkir, Dâru'l-Medenî, Cidde 1980, s. 4

²⁵ *Risâletu'l-Gufrân*, Tahkîk: 'Âişe bint Abdurrahmân, Dâru'l-Me'ârif, 9. Baskı, Mısır 1977,1/201

²⁶ Ali, Cevâd, *el-Mufasssal fî Tarihi'l-Arabi Kable'l-Islâm*, c.8, s.534.

²⁷ Suyûtî, Celâluddîn, *el-Muzhiru fî Ulûmi'l-Lugati ve Envâihâ*, (Thk. Fuâd Ali Mansûr), Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, 2. Baskı, Beyrut, 1998 1/256-257

²⁸ İbn Fâris, Ahmed, *es-Sâhibi Fi Fikhi'l-Luga*, (Thk. Muhammed eş-Şuveymî), Muesseetu Bedrân li'n-Neşr, Beyrut, s.55

Yüz yıllar boyunca Arapça büyük bir gelişim gösterdi. Doğuşundan iki bin yıl sonra (İslam'dan önce) 'mudar' lehçesi olarak bilinirdi. Arap yarımadasının kuzeyinde kullanılırdı. Hatta eski Kuzey Arapçasını silip onun yerine geçmişti. Aynı zamanda, eski Güney Arapçası 'Himyer' dili olarak bilinirdi. Bu terim, o dönemdeki Yemen krallarına atfedilerek verilmişti.

Miladi tarihin bininci yıllarında Kureyş dilinin varlığı bile söz konusu değildi. O döneme ait Rabi'a, Kada'a gibi lehçeler mevcuttu. Aslında bunlar sadece lehçelerden ibaret dillerdir. Bu şekilde bir millet, bir başka milleti daha kolay anlamaktaydı. Az da olsa 'Himyer' dilini de anlamaktaydılar.²⁹

O dönemde Kur'an'ın inmesi, büyük bir olgu olarak diğer tüm dilleri silerek Arapların dilinin kökleşmesini sağlamıştır. Arapların en fasih dili olmakla birlikte, aynı zamanda Kureyş'in dili de sayılmaktaydı. O zamandan günümüze kadar, Kureyş'in dili fasih Arapça olarak bilinmeye başlandı.³⁰ Allah-u Te'ala Kur'an-ı Kerim'de şöyle buyurmaktadır: "*Böylece biz onu (Kur'an'ı) Arapça bir hüküm olarak indirdik*".³¹ Diğer bir ayette ise: "*Uyarıcı ve müjdeleyici olmak üzere Arap diliyle indirilmiş bir kitaptır*"³² buyrulmaktadır. Bir diğer âyette de; "*Hâlbuki bu (Kur'an) apaçık bir Arapçadır*"³³ buyrulmaktadır.

Yukarıda söylediklerimizden anlaşılacağı gibi, fasih Arapça birçok evrimsel süreçlerden geçerek kendini artıklardan izale ederek revize etmiştir. Bu durumun en son vardığı nokta ise Kureyş dilinin vardığı yerd. Çünkü birçok Arap yerel lehçesinin var olduğu bir dönemde seçilmiş ve ayrılmış bir dil olarak var olmuştur. Tabiki, Kureyş dili, o dönemdeki dilleri kendi bünyesine katarak dili güzelleştirmiş ve şu an bildiğimiz noktaya ulaştırmıştır.

Ahmet b. Faris'in İsmail b. Ebî Abdullah'tan naklettiğine göre şöyle demiştir (365 H.): "Dil bilimciler, Arapların kelamı, şairlerin rivayetleri, âlimlerin dilleri

---

²⁹ Nâsır, Sâlih Huveydî, Neş'etu'l-Lugati'l-Arabiyye, *Mahârâtü'l-İttisâl bi'l-Lugati'l-Arabiyye*, Câmi'atu'l-Cezîra, Dubeyy 2012, s. 4

³⁰ Takkuş, Muhammet Suheyl, *Tarihu'l-Arabi Kable'l-İslâm*, Daru'n-Nefâis, Beyrut, 2009, s.118-121.

³¹ Ra'd, 13/37.

³² Ahkâf, 46/12.

³³ Nahl, 16/103.

konusunda Araplar arasında en fasih ve arınmış olan dilin Kureyş dili olduğunu ortaya koymuştur.³⁴

1.1. Lehçenin Tanımı

Eski Arap âlimleri günümüzde ‘lehçe’ olarak ifade ettiğimiz şey’e ‘dil’ adını vermekteydiler. İbn-i Cüney kitabında (özellikler başlığı altında) ‘dillerin farklılığı ve hüccetleri’ isimli bir bölüm yazmıştır.³⁵ Aynı şekilde İbn-i Faris el-Sahibi “fi fikh el-lugah” kitabında ‘Arapların dillerinin farklılığı’ isimli bir bölüm hazırlamıştır.³⁶

Lügât yazarlarının ‘Temîm’ dili, ‘Tay’ dili ve ‘Hezil’ dili diye ifade ediş biçimleri, günümüzde kullandığımız ‘lehçe’ kelimesinin karşılığıdır.³⁷

Günümüzde ‘lehçe’ terimi kişiyi sözlü iletişimde diğerinden ayıran kişisel bir sunuma verilen kelimedir. Fransızcada bu terimin karşılığı ‘Accent’ olarak geçmektedir.³⁸

Andre Martini lehçelerin yerel yapıyla harmanlandığını ifade eden şu cümleleri kurmuştur: “...yerel dil yapılarının kullanımı çok geniş alanlara yayılmakta, özellikle söz konusu (resmi dil) hükümet güçleriyle olan ilişkiler düzeniyle alakalı olduğunda bir çok anlama kalıplarına tahakküm etmektedir. Bu şekilde insanlar bu dil yapılarını şehirlerde, köylerde, orta tabakada, halk arasında ve hatta yazı dilinde de kullanmaktaydılar.³⁹

Prof. Anthony Robbins ise: “Lehçelerin ortak bir dile sahip büyük grupların içindeki küçük grupların konuşma gelenekleri’ olduğunu söylemiştir.⁴⁰

---

³⁴ İbn Fâris, Ahmed, *es-Sâhibî Fi Fikhi'l-Luga*, (Thk. Ahmed Hasan Besec), Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, 1. Baskı, Beyrut 1997, s.28.

³⁵ İbn Cinni, Osman, *el-Hasâis*, (Thk: Muhammed Ali Neccâr), 1.Baskı, Daru'l-Kitâbi'l-Arabî, Beyrût, 1952. C 2 ,S.10.

³⁶ İbn Fâris, Ahmed, *es-Sâhibî Fi Fikhi'l-Luga*, (Thk. Muhammed eş-Şuveymî), Muesseetu Bedrân li'n-Neşr, Beyrut .s.50.

³⁷ Enis, İbrahim, *Fi'l-Lehecâti'l-Arabiyye*, Mektebetu'l-Anglo Mısriyye, Kahire, 2003 S.17

³⁸ Vehbe, *Mecdi, Mu'cemu'l-Mustalahâti'l-Arabiyye fi'l-Luga ve'l-Edeb*, Kâmil el-Muhendis, Mektebetu Lübnân, 2. Baskı, Beyrut 1984, s. 320.

³⁹ Martîni, Andrea, *Mebâdi'u'l-Lisâniyyâti'l-Âmme*, Tercüme eden: Dr. Ahmed el-Hamû, el-Matba'atu'l-Cedîde, Dimâşk 1985, s. 155.

⁴⁰ Ebû'l-Ferec, Muhammed Ahmed, *Mukaddime lidirâseti Fikhi'l-Luga*, Dâru'n-Nahdati'l-Arabiyye, Beyrut, s. 93.

Bu yöntem ya da konuşma gelenekleri çoğunlukla sesli olmaktadır.

Lehçe, insanın kendini var ettiği veya alışkanlık haline getirdiği dildir. “Falan fasih bir lehçeye sahip, filanın dürüst bir lehçesi var” denilir. Lehçe, dilin kendini sunmada kullandığı bir yöntem, kelamın dilidir.⁴¹

Dil biliminde lehçe, “belirli bir sosyal ortama ait olan herhangi bir dilin özelliklerinden oluşan yapıdır. O ortamın tüm fertleri de bu dilin ortak özelliklerinde birleşmektedir.⁴²

Lehçenin kullanıldığı çevre, daha büyük ve geniş kapsamlı bir çevrenin parçasıdır aslında. Bu geniş ortam da kendi içerisinde birçok dilsel olgulara sahiptir. Farklı lehçeler, tek dil kullanan grupların kendi aralarında iletişime geçmesini kolaylaştırmaktadır. Lehçeler, belirli kelimeleri telaffuz eden bir gruba ait kelimelerin diğer gruplardan kendilerini ayırma yöntemidir.⁴³

Lehçe Kavramı

Lehçe: İnsanların günlük hayatta alışkanlıklarını ifade etmekte kullandıkları dil veya lehçedir. Ammice bu şekilde fasih Arapçayla farklılık arz etmektedir. Bu özellik bütün dillere uyarlanabilir. Arapça da tarihsel serüveni içerisinde belirli değişimlere maruz kalarak doğal sürecinde dallanıp budaklanarak birçok farklı lehçelere bölünmüştür⁴⁴

August Fischer’in vurgulamak istediği de tam olarak buydu.⁴⁵ Fischer’e göre; modern Arapça lehçelerinin gelişimi eski lehçelerin etkisiyle doğmuştur. Ammice olgusu sadece Arapça’nın karşılaştığı bir olgu değildir; bilakis tüm dillerin karşı karşıya kaldığı bir durumdur. ‘Fasih’ dilin gramatik yapısı ve kurallarına uymayan

---

⁴¹ İbn Manzûr, Muhammed b. Mukerrem, *Lisânu'l-'Arab*, Dâr Sâdır, 8. Cilt, Beyrut 2003, s. 358 Vehbe, Mecdî ve el-Muhendis Kâmil, Mu‘cemu'l-Mustalahâti'l-'Arabiyye fî'l-Luga ve'l-Edeb, Mektebe Lubnân, 2. Baskı, Beyrut 1984, s. 1984.

⁴² Enîs, İbrâhîm, *Fi'l-Lehecâti'l-'Arabiyye*, Mektebetu'l-Anglo Mısriyye, Kahire, 2003, s.15.

⁴³ Şâhin, Abdussabûr, *Fi 'İlmi'l-Lugati'l-'Âmm*, Muessetu'r-Risâle, Kâhire, 1980, s.225.

⁴⁴ Abdurrahmân, İbrâhîm Muhammed, *Medhal li 'İlmi'l-Lugati'l-'Âmm*, Menşûrâtu Câmi'ati Ummi'l-Kurâ, Mekke, 2010, s.37.

⁴⁵ Cristian Broastad, *Kavâ'idu'l-Lehecâti'l-'Arabiyyeti'l-Hadîse*, Tercüme eden: Muhammed eş-Şerkâvî, 1. Baskı, 2003, s. 15.

tüm yapılar ‘lehçe’ olarak değerlendirilmektedir. ⁴⁶ İbrâhîm Enîs’e göre; ‘ gelişmişlik düzeyi yüksek olan toplumların dilleri mutlaka benzer özellikler taşımaktadır.’ ⁴⁷

1.2. Lehçelerin Tarihi Süreci

Lehçeler, asrın doğurduğu olgular değildir. Bunun aksine, dilin kendisi kadar eski bir tarihe sahiptir. Fakat her Arap kabilesinin kendine özgü lehçesi olsa da, tüm Araplar Kureyş’in dilini anlamakta zorluk çekmezler. Kureyş lehçesi anlaşılabilirliğinden ziyade kültür ve ticaret dili olması nedeniyle bir “Lingua franca”⁴⁸ konumundaydı. Dahası “prestijli” bir standart dil niteliğindedir. Zira Kureyş lehçesi ile şiirler kasideler yazılırdı. Bu durumdan ötürü, Arapça şiir yazan her şair için şiirini kendi lehçesi ile yazma şartı yoktu. Tam tersine şiirlerini, kasidelerini tüm Arapların anlayabileceği dil olan Kureyş lehçesi ile yazmışlardır. Zamanla kendi aralarında edebiyatın dili diye anmaya başlamışlardır.⁴⁹

Fasih Arapça ise, İslam’dan önceki dönemde bile şiirin ve dinin diliydi. Arap kabileleri ise kendi lehçelerini/dillerini kullanmaktaydılar. Kur’an-ı Kerim günümüzde fasih Arapça olarak bilinen bu sami dilde inmiştir. Günümüzde fasih Arapça tüm yayınların, eserlerin, gazetelerin ve dergilerin dili haline gelmiştir. Aynı şekilde yargıda, yasamada ve idari sistemlerde kullanılan dildir. Bu dilde şiirler, edebi metinler yazılmaktadır. Aynı şekilde hitabet, eğitim ve derslerin dili haline almıştır.⁵⁰ Yani, sonuç olarak, fasih Arapça her toplumun orjinal ve resmi olarak kabul görmüş dilidir. "Fakat lehçe, fasih Arapçanın yanında ammice olgusununda var olmasıyla ortaya çıkan dilsel bir meseleden ibarettir. Bu, her medeniyette böyle olmakla birlikte her ikisinin de kendine ait alanları ve kullanım şekilleri vardır."⁵¹

---

⁴⁶ Cristian, Broastad, A. g. e, s44.

⁴⁷ Enîs, İbrâhîm, *Min Esrâri'l-Luga*, Mektebetu'l-Anglû Mısriyye, 6. Baskı, Kahire 1978, s. 37

⁴⁸ .. Kendilerini bir ortak ana dilin birleştirmedeği durumlarda, iki kişi arasında iletişim için kullanılan bir iletişim dilidir. Ortak iletişim dilleri ana dili konuşan kişilerin sayısından daha fazla geniş bir alana yaygınlaşmaktadır; genellikle bilimin ve uluslararası ticaretin dili olmaktadır. Buna örnek olarak Arapça’yı verebiliriz; Abbasi halifeliği dönemindeki halkların ortak dili sabit olarak kalsaydı, şu gün Arapça bilimin ve ilmin dili olurdu.

Karsh, Efraim, *Islamic Imperialism*, Yale University Press, New Haven, 2006.

Bishai, Wilson, *Islamic History of the Middle East*, Published by Allyn and Bacon, Boston 1968.

⁴⁹ el-Berâzî, Mecid, *Muşkilâtu'l-Lugati'l-Arabiyyeti'l-Muâsire*, 1.Baskı, Mektebetu'r-Risâle, Ammân, 1989, s.55.

⁵⁰ el-Kâsımî, Ali, “İnkirâdu'l-Lugati'l-Arabiyyeti Hilâle'l-Karni'l-Hâlî”, *Mu'temeru Lugati't-Tıflî'l-Arabiyyi fi Asri'l-Avleme*, Kâhire, 2007, s.5.

⁵¹ Vâfi, Ali Abdulvahid, *Fikhu'l-Luga*, 7.Baskı, Darü'n-Nehdati'l-Mısriyye, Kahire, 2004, s.153-154.

Lehçe meselesi çok eskiye dayanmaktadır. Birçok kaynakta modern ammice lehçelerin kökenlerinin eski Arap lehçelerine dayandığı yazılmaktadır. Bunları şu şekilde ayırmak mümkündür:

‘**Tedaccu’u Kays**’ (تضع قيس): Bu lehçede ‘elif’ harfini ‘kesra’ ile eğime uğratmaktır. Sibaveyhi ‘elif’ harfinden sonra ‘kesralı harf’ var ise yumuşatılarak eğime uğratılır demiştir. Örnek olarak:

(عابد : عبيد) (Âbid – ‘Îbid)

(عالم : عيلم) (‘Âlim – ‘Iylim)

Günümüzdeki Lübnan lehçesinde bu etkileri görebilmekteyiz.⁵²

‘**Keşkeşetu Rebîa**’ (كشكسة ربيعة) : Bu lehçede ise ‘şin’ harfi ‘muhatap kef’ine’ çevrilmektedir ya da başka bir deyişle ‘şin’ harfi ‘kef’ harfinin yerine kullanılabilir (Özellikle müenneslerde olmaktadır). Örneğin, ‘minki’ yerine ‘minşi’ denilerek kesralıyorlardı.(منش) (منك).

Aynı şekilde ‘alayki el-selâm’ yerine ‘alayşi el-selâm’ denilmektedir:

(”عليك السلام” ”عليش السلام”)

Bazıları, âyetlerdeki ‘kef’ harfini ‘şin’ harfiyle değiştirmişlerdir:

(وقد جعل ريش تحتش سريرا).⁵³

Bir diğer âyette de aynı örneği görmek mümkündür:

(إن الله اصطفاش وطهرش على العالمين)⁵⁴

Bu lehçe günümüzde Suud, Hicaz ve Necid bölgesindeki kabilelerde kullanılmaktadır. Buna ek olarak Kuveyt, Şam’ın bir kısmı ve Irak’ta da kullanılmaktadır.⁵⁵

⁵² Dayf, Ahmet Şavki Abdusselâm, *Tarîhu’l-Edebi’l-Arabîyyi’l-Asri’l-Câhilî*, , s.122.

⁵³ Meryem, 19/24.

⁵⁴ Âl-i İmrân, 3/42.

‘An‘anatu Temîm’ (عننة تميم): Bu lehçede ise, ‘hemze’ ‘ayn’ harfine çevrilmektedir. Bazı dil bilimciler bunu ‘enne’ (أَنَّ) diye ‘elifi fethalı’ ‘nunu ise sukunlu’ ya da şeddeli olarak yazmışlardır. Örnek:

(أَنَّ) yerine (عَنَّ) olarak yazılmıştır. Ve (أشهد عنك رسول الله) cümlesinde olduğu gibi ‘enneke’ ‘anneke’ olarak yazılmıştır.⁵⁶

‘İstintâu Huzeyl’ (استنطاء هذيل) : Bu lehçede ise, ‘sukûnlu ayn’ harfinin yanında ‘ta’ harfi var ise ‘nun’ harfine çevrilmektedir. Örnek: ‘a’tâ’ ‘anta’ (أعطى) (أنطى) şeklindedir.

Aynı şekilde âyetlerde de ‘ayn’ harfi ‘nun’ harfine çevrilmiştir.

(إِنَّا أَنْطَيْنَاكَ الْكُوْثِرَ)⁵⁷

Ve Resulullah’ın hadisinde de bu değişim görülebilir:

(اليد المنطية خيرٌ من المنطاة)⁵⁸

Bu kullanımın Bağdat lehçesinde hâlâ var olduğu görülmektedir.

‘Tamtamâniyyatu Himyer’ (طمطمانية حيمر): Bu lehçede ise, ‘lam-ı tarif’ ‘mim’ harfine çevrilmektedir. Rivayete göre Peygamber Yemen’den gelen heyete bu lehçe ile konuşmuştur.

(ليس من البر الصيام في السفر), (ليس من امبراصيام في امسفر) bu cümlelerde ki ‘mim’ harfi ‘lam-ı tarif’ yerine gelmiştir. Günümüzde hâlâ bu lehçe Yemen’in bazı bölgelerinde duyulmaktadır.⁵⁹

‘Şeşenetu’l-Yemen’ (ششنة اليمن): Bu lehçede ‘muhataba kef’i’ yerine ‘şe’ harfi kullanılmıştır. Mutlak olarak kullanılmaktadır. (ama keşkeşe lehçesinde ise ‘muhatap kef’in’ müennes olması şartı vardır).

⁵⁵ İbn Dureyd el-Ezdî, Ebûbekir Muhammed İbn Hasan, *Cemheretu’l-Luga*, (Thk. Remzi Munîr Bealbekî), Dâru’l-İlmi li’l-Melâyîn, Beyrut, 1987, s.76.

⁵⁶ İbn Fâris, Ahmed, *es-Sâhibî Fî Fikhi’l-Luga*, s.29.

⁵⁷ Kevser, 108/1.

⁵⁸ Suyûtî, Celâluddîn, *el-Muzhir fî Ulûmi’l-Luga ve Envâihâ*, s.

⁵⁹ el-Harîrî, Kâsım b. Ali, *Durretu’l-Gavs fî Evhâmi’l-Havâs*, (Thk. Arafat Matarcî), Muessetu’l-Kutubi’s-Sakafî, Beyrut, 1998, s.61.

Bir kısım Yemen halkı;

(لبيش اللهم لبيش) (لبيك اللهم لبيك) ‘Lebbyk Allahumme lebbyk’ yerine ‘lebbyş Allahumme lebbyş’ kullanmıştır. Hâlâ Yemen’in bazı bölgelerinde bu lehçe kullanılmaktadır. Yine, ‘kef’ harfî ‘cim’ harfine çevrilmektedir. ‘Ka‘ba’ kelimesi yerine ‘ca‘ba’ denilmiştir.⁶⁰

‘Ekelûnî el-Barâğis’ (أكلوني البراغيث) : Bu lehçeyi kullanan kişiler bir ‘fiile’ ‘iki fail’ ithaf etmektedirler. Örnek: جاؤوا الطلاب

Bu cümlede ‘câ‘û’ fiilindeki (و) harfi faildir, ‘tullab’ kelimeside ‘faildir’ ve cümlede iki fail bulunmaktadır. Bazı eski dil bilimciler, bunun dilin zayıflığından kaynaklandığını söyleyerek bu kullanımı doğru bulmamışlardır. Günümüz modern dil bilimcileri de bunu caiz görmemektedirler. Çünkü bir ‘fiile’ bir ‘fail’ yeterli olmaktadır.⁶¹

Arap Ülkelerinde Lehçelerin Dağılımı

Arap ülkelerinin Okyanus’tan Körfez’e uzanan yelpazede sahip olduğu lehçe çeşitliliği kendi kültürününün bir ögesi ve mirasıdır. Bölgede konuşulan lehçelerdeki farklılıklara rağmen, bu lehçeleri konuşan kişilerin özelliklerini ve yerel kimliklerini ifade etmektedir.

Arap Ülkelerindeki Başlıca Lehçeler:

1. Arap Yarım Adası Lehçeleri:

el-Kadıfiyye, el-Hasaviyye, el- Cenûbiyye, el- Hicâziyye, el-Şimâliyye, el-Necdiyye, el-Bedeviyye.

2. Körfez (Halîc) Lehçeleri:

Bu lehçeyi toplam olarak 34 milyon insan kullanmaktadır. Körfez ülkelerini, Suudi Arabistan’ın doğusunu ve Umman devletinin bazı bölgelerini kapsamaktadır.

⁶⁰ Suyutî, Celâluddîn, *A.g.e.*, s.70, Zebîdî, Muhammed b. Muhammed, *Tâcû'l-Arûs min Cevâhiri'l-Kâmûs*, Dâru'l-Hidâye, 2010, s.11.

⁶¹ İbn Hişâm, Cemâluddîn, *Evdahu'l-Mesâlik İlâ Elfiyyeti İbn Mâlik*, (Thk. Muhammed Muhyiddin Abdulhamîd), el-Mektebetu'l-Asriyye, 1974, s.19 v.d.

Kendi içerisinde de gruplara ayrılmaktadır: el-lehçe el- Bahrayniyye, el-lehçe el-Kuveytiyye, el-lehçe el-Ummaniyye.

3. Yemen Lehçesi:

Suudi Arabistan'ın güneyi ve Yemen halklarının kullandığı lehçelerdir.

4. Irak Lehçeleri:

29 milyon insanın kullandığı bu lehçe Irak ülkesinde yaygındır. Buna ek olarak, Hicaz Bölgesi diye bilinen Arabistan ve Suriye'nin doğu bölgelerinde de kullanılmaktadır.

5. Şam Lehçesi:

Bu lehçe kendi içinde, el-lehçe el-Şamiyye, el-lehçe el-Lübânîyye, el-Ürdüniyye, el-Filistiniyye diye ayrılmaktadır. Suriye, Ürdün, Filistin, Lübnan, Kıbrıs ve Türkiye olmak üzere toplam 35 milyon insan kullanmaktadır. Özellikle, Suriye'de drama dizilerinin yaygınlaşmasıyla lehçe kullanımı artmıştır.

6. Mısır Lehçesi:

Bu lehçeyi Mısır'da toplam olarak 80 milyon insan kullanmaktadır. Mısır lehçesi de, Arap ülkeleri arasında en anlaşılabilir lehçelerden sayılmaktadır. Bunun en büyük etkenlerinden birisi ise dizilerin, filmlerin ve şarkıların yaygınlaşması ile Mısır televizyonunun oynadığı roldür. Bu lehçe de kendi içinde gruplara ayrılmaktadır: El-Lehçe el-Saidiyye, el-Lehçe el-İskenderiyye, el-Lehçe el-Kahiriyye.

7. Sudan Lehçesi:

Sudan halkının kullandığı lehçedir. Kendi içerisinde birçok kısma ayrılmıştır. Sudan'ın yüz ölçümünün geniş olması, birçok ırk ve kabile unsurlarından oluşması, kendi içerisinde farklı telaffuz edilen ve farklı mahreçlerden çıkarılan kelimelerin türemesine sebebiyet vermiştir.

8. Mağrib Lehçesi:

Kendi içerisinde şu gruplara ayrılmaktadır: El-Lehçe el-Cezâiriyye, el-Lehçe el-Tûnisiyye, el-Lehçe el-Lîbiyye, el-Lehçe el-Mağribiyye. Toplamda 90 milyon insan bu lehçeyi konuşmaktadır. Fas, Moritanya, Cezayir, Tunus, Libya, Nijerya, Mali'nin bazı bölgeleri ve Mısır'ın kuzeyi bu lehçeyi kullanmaktadır. Çoğu Arap bu lehçeleri fasih Arapçaya en uzak lehçeler olarak değerlendirmektedir. Tarihsel serüveninde bu lehçeler Amaziğlerin kullandığı dil ve Fransız dilinin tesiri altında kalmıştır. Bölgeye göre bu iki dilin etkisinin yoğunluğu değişiklik arz etmektedir.⁶²

Arap lehçelerine bu farklılığı ve çeşitliliği sağlayan dinamiklere baktığımız zaman, birçok farkın aslında üç temel ayırmadan kaynaklandığını görebiliyoruz: Harflerin telaffuzu ve kullanılan sözcüğün özelliği.

Ses düzeyinde incelediğimizde, bazı harflerin çıkarılmasından bölgeye göre farklılıkların oluştuğunu görebilmekteyiz. Hatta bazı durumlarda, söylenen kelimedenden duyulan harf sesi konuşulan dilin hangi coğrafik alana ait lehçe olduğunu gösterebilmektedir.

Örneğin, 'kaf' harfinin nasıl telaffuz edildiği üzerinden hareket ederek, harfin çıkışına göre hangi bölgeye ait olduğunu tespit edebiliyoruz. 'Kamar' kelimesini ele aldığımızda ise, Körfez bölgesi orjinal hali ile Şam ve Mısır bölgesi "amar", Mağrip ülkeleri ise 'gmar' olarak kullanmaktadır. Baktığımızda hepsi 'kaf' harfini değişik telaffuz etmektedir.

Bir diğer örnek ise 'cim' harfidir. Mısır, Körfez ve Mağrip ülkelerinde bu harf telaffuz farklılığı göstermektedir. 'Cemel' kelimesini temel aldığımızda, Körfez halkı ilk harften önce 'sükûn' yaparak 'dicmel'e yakın bir şekilde kullanır. Buna karşın, Mısır halkı ise tamamen harfi değiştirip 'gamal' olarak telaffuz etmektedir. Mağrip lehçesi ve Şam lehçesi arasında benzerlik olsa da telaffuzdaki ses tonlarında farklılıklar görülmektedir. Şam halkı 'cemel' olarak 'cim' harfini 'fethalı' telaffuz eder. Mağrip ülkeleri ise 'icmel' yani 'cim' harfine 'sükûn' atfederek telaffuz

---

⁶² Medenî, Mahmûd" *el-Lehecâti 'l-Arabiyye*" Mevkiu'l-Menâreti'l-Elektronî, 2010. Makâlatu" *Lugati'd-Dâd*" el-Meclisu'l-Âlemiyy li'l-Lugati'l-Arabiyye, Lubnan .20Haziran2013, www.cil-a.org.

ederler. Mısır, Suriye, Irak ve diğer Arap lehçelerinin hepsini kendine has özelliklerine göre tanımak mümkündür.⁶³

Sözcük olarak baktığımızda, Doğu ve Batı lehçeleri arasında benzerlik görmekteyiz. Farklılıkların ise, o bölgelerde yaygın olan kelimelerin kökenleri ile ilgili olduğunu görmekteyiz.

Şam ve Körfez lehçelerinin lügatinde ise daha çok fasih Arapçaya meylettiklerini görüyoruz. Mağrip lehçelerinin lügatinde ise daha çok ‘amaziğ’ lehçesinden etkilenildiği görülmektedir. ‘Kharuf’ yani koyun kelimesi ‘Alûş’, ‘Tîn’, incir kelimesi ‘kermûs’, ‘sulhufâ’, kaplumbağa kelimesi ‘fekar’, ‘ebkem’, lal kelimesi ‘bekuş’ olarak ciddi bir değişikliğe uğramaktadır. Bunun gibi aslı Arapça olmayan birçok kavram Mağrip ülkelerinde yaygınlaşmıştır.

Sözcük olarak bazı lehçeler arasında ciddi farklılıklar görülmektedir. Bu farklılıklar ise kelimeyi telaffuz eden kişinin hangi coğrafik bölgeye ait olduğunu anlaşılmasını kolaylaştırmaktadır. Bazen farklı kelimeler, aslında tek bir kelimeyi ifade edebilmektedir. Örneğin, ‘الكثرة’ “çok” anlamına gelen kelime, Körfez lehçelerinde ‘vayid’, Mısır lehçesinde ‘avi’, Tunus’ta ‘barşa’, Fas ve Cezayir’de ise ‘bizzâf’ olarak değişikliğe uğramaktadır. Fas ve Cezâyir lehçesinde hal hatır sormak için “şıhbârek” veya “kirak”, herhangi bir isteğe olumsuz cevap vermek için “mebğâş” kelimesi kullanılmaktadır.⁶⁴

Fakat bu farklılıklara rağmen Arap lehçeleri arasında ses tonunda ve konuşma biçiminde benzerlikler de bulunmaktadır.

Dikkat ettiğimiz zaman Mısır ve Şam lehçelerinin kelimeleri ‘terkîk’ yani inceltilecek rakik kılınan ve net telaffuz edilen bir yapıya sahiptir. Ancak Mağrip ülkelerinin lehçelerine baktığımızda daha çok ‘tefhîm’ yani harflerin kalınlaştırılarak, kelimelerin kısaltılarak ve bazı harflerin ise yutulmuş telaffuz edildiğini görmekteyiz. Körfez ülkelerindeki lehçelerde ise daha çok kelimelerin telaffuzundaki

---

⁶³ Hilâl, Abdulgaffâr Hâmid, *el-Lehecâtu'l-Arabiyye Neş'eten ve Tatavvuran*, Mektebetu Vehbe, Kâhire, 1993, s.399.

⁶⁴ Vedğîrî, Abdul'âlî, *el-Fusha ve'l-Lehecâtu'l-Arabiyyetu'l-Muâsire 'Alâketu İttisâl em İnfisâl*, Mu'temeru'l-Lugati'l-Arabiyye ve Muvâkebetu'l-Asfî, 2012, s.43.

ses tonunda bir değişikliğe gidildiğini, uzatmaların çokça kullanıldığını diğer lehçelere göre ise harflerin daha belirgin çıkarıldığını görmekteyiz.

Arapların farklı lehçeler kullanmalarına rağmen birbirlerini anlama konusunda ne durumda olduklarıyla ilgili bir kıyaslama yapacak olursak, Mısır ve Şam lehçelerinin birbirleriyle daha rahat anlaşabildiklerini söyleyebiliriz. Bunun sebebi ise, kelimelerin netliği ve telaffuz edilen harflerin müzikal yapısının anlaşılabilir olmasıdır.⁶⁵

Mağrip ülkelerinin lehçeleri ise, şüphesiz anlaşılması en zor lehçeler olarak kabul edilmektedir. Bunun nedeni, kökeninin Arapça olmasından ziyade, kelimelerin hızlı telaffuz edilmesi, özellikle kelimelerin başında yapılan ‘sükûn’ ile kısaltma ve duraklamaların olmasıdır. Bu durum, diğer lehçeleri konuşan Arapların bu lehçeyi anlamalarını zorlaştırmaktadır.⁶⁶

Alt kısımda vereceğimiz örnek ile Mağrip lehçesinin zorluğunu daha net ifade etmiş olacağız.

(شتي يا أبو اشرف الك ماغديش تحتاج لشي مترجم لا تقابلنا شي نهار . و غانعرض عليك و على
السي عثمان و السي خميس و كاع لخوت لخرين لشي كسكسو فاعل تارك من هذاك الشي الرفيع . و الله الا
كنتمنى نشوفكم و تشوفنا و دوروا مزيان في المغرب و تشوفوه على حق و طريقو).

Yukarıdaki metni herhangi birisi okuduğunda Arapça olmadığını sanacaktır. Ama aslında Mağrip lehçesi ile yazılan bir metindir. Fasih Arapçası ise şöyledir:

أترى يا أبو اشرف, لن تحتاج لمترجم اذا تقابلنا يوما ما . و سأدعوك و السيد خميس و السيد عثمان و
بقية الاخوة الى وجبة كسكسو لذيدة جدا . كم أتمنى ان نلتقي يوما ما و نتجولوا داخل المغرب و نستمتعوا برؤيته

(Gördün mü Ey Ebu Eşref? Bir gün yüz yüze gelip karşılaştığımızda hiçbir şekilde tercümana ihtiyaç duymayacağız. Sizi ve Hamis Osman ve diğer kardeşleri ‘kuskusi’ yemeğine davet edeceğim. Umarım bir gün sizlerle birlikte Fas sokaklarını beraber gezip buralarda güzel vakit geçirebilme imkânımız olur).

⁶⁵ Kemâl, Osman, *Limâzâ Tehtelifu'l-Lehecâtu'l-Arabiyye*, el-Medine Nuyûs, 2014, s.1.

⁶⁶ el-Saidi, İzzettin, *el-Lehcât el-'Arabiyye*, el-madine. <http://almedenahnews.com>.

Yukarıdaki örnekten anlaşılacağı üzere Arap lehçeleri ve Mağrip lehçeleri arasındaki fark daha net olarak ortaya çıkmış bulunmaktadır.

Bunun yanı sıra, her bölgenin/ülkenin lehçesi kendi sınırları içinde de değişikliklere uğramaktadır. Suriye’yi ele aldığımızda, başkent Dimaşk lehçesinin Halep veya Hama şehrinden farklı olduğunu görmekteyiz.

Altındaki tabloda bazı fasih Arapça kelimelerin diğer Arap lehçelerinde aldığı yapıyı görmekteyiz.⁶⁷

العراق	الشام	مصر	الجزائر	ليبيا	العربية الفصحى
هسع	هَلَقْ	دلوقتي	تَوَا	تَوَا – هل الوقت	الآن
دائماً	دائماً	دايمن	ديما	ديما	باستمرار
إشلونك	كيفك	إزَيْك	شنو حالك	شنو حالك	كيف حالك
شنو	شو	إيه	واش	شنو	ماذا

Bu tablo, modern Arap lehçelerinde kullanılan yapıların fasih dile çok uzak olmadığını göstermektedir. Çünkü bu yapıların kelimelerinin tümü Fasih Arapça’ya dayanmaktadır.

‘Tewwa’ kelimesini dikkate aldığımızda kökeni’nin Fasih Arapça olduğunu görmekteyiz. ‘Tewwa’ ‘şimdi, az önce’ anlamına gelmektedir. ‘Falanca az önce çıktı/ kısa zaman önce çıktı’ anlamları taşımaktadır. Çoğunlukla zamirlere eklenir ve ‘tewwuhu’ ‘tewwuha’ ‘tewwuna’ ‘tewwuke’ gibi şekil alır. Sözlükte ‘el-tewweh’ gündüz veya gecenin bir kısmı anlamına gelmektedir.⁶⁸ Aynı şekilde ‘hel wakt’ aslında ‘haza el-wakt’ demektir. ‘Hellak’ kelimesinin anlamı ise konuşmadaki

⁶⁷ Zeydân, Suleymân Hasan Sa’d, ‘Avlemetu’l-Fushâ ve Tatvîruhâ beyne’l-İlzâm ve’l-İltizâm, Mu’temeru’l-Lugati’l-Arabiyye ve Muvâkabetu’l-Asr, el-câmi’atu’l-İslâmiyye, el-Medînetu’l-Munevvera 2012, s. 66-67.

⁶⁸ Abdu’l-Âl, Abdulmun’im Seyyid, Mu’cemu’l-Elfâzi’l-Â’imiyye Zâtu’l-Hakîka ve’l-Usûli’l-Arabiyye, mektebetu’l-Hâncî, 2. Baskı, Mısır 1972, s. 160.

hızlılık anlamını taşımaktadır bu kelime şimdiki zamanı ifade etmek için kullanılmaktadır.

‘Hessâ‘a’, ‘hâzihi el-Sâ‘a’; yani ‘şimdi, hemen, şu anda’ gibi anlamlara gelmektedir.

‘Deyma’ ‘daymin’ kelimelerinin aslı ise Fasih Arapça olan ‘daiman’ kelimesinden türemiştir ve devamlılık anlamı taşımaktadır.

‘Şennû’ ‘şû’ kelimesine baktığımızda aslında ‘Eyyu şey’un huwa’ cümlesinin kısaltılmasıdır.

‘Kiyfik’ aynı şekilde ‘keyfehaluk’ anlamındadır. ‘İzzeyyek’ aslında ‘keyfe zeyyik’ demektir. ‘el-zey’ ise kıyafetin biçimine denmektedir.

‘Zey’ ‘kıyafet’ olarak kullanılmaktadır; yani insanın heybetini temsil ettiğinden ötürü benzetme yapılmıştır. ‘Fulan zey fulan’ (falan filanca gibidir) yani uygunluk ve benzerlik yapısından ötürü sanki kıyafeti gibi olmuştur.

Bu, durum ekleri için de kullanılmıştır: ‘İyş zeyyeh’ yani ‘keyfe haluk’ (nasılsın) sık kullanım sonrası ‘izzeyyek’ olarak kalmıştır.⁶⁹

Fasih Arapça’nın yanı sıra lehçelerin çoğalmasındaki dil olgusu eski dil yapısının devamlılığını göstermektedir. Arapça’daki ikidillilik probleminin kökeni dilin kendisi kadar eski bir olgudur.⁷⁰

Yalnız modern dönemde ise bu olgu “iki dillilik” gibi bir problem olarak tanımlanmaktadır.

Peki iki dililik probleminin Arapça öğrenimindeki yan etkileri nelerdir.

---

⁶⁹ Bkz. El-Cevherî, Muhammed, *Lugatu’l-Hayâti’l-Yevmiyye*, el-Mektebetu’l-Akademiyye, Kahire 2014
Bkz. Teymûr, Ahmed, *Mu‘cem Teymûri’l-Kebîr fi’l-Elfâzi’l-‘Âmmiyye*, Tahkik: Huseyn Nassâr, el-Hey’tu’l-Mısriyyetu’l-‘Âmme li’l-Kutub, 1978.

⁷⁰İbn Cinni, Osman, *el-Hasâis*, (Thk: Muhammed Ali Neccâr), 1.Baskı, Daru’l-Kitabi’l-Arabî, Beyrût, 1952 C2. S10.

İki dillilik

İki dillilik İngilizce’de ‘Diglossia’ olarak ifade edilmiştir. Bu kavramdan ilk olarak Alman dil bilimci Carl Krmbakhar’ın ‘Yunan Dilinin Problemleri’ isimli meşhur kitabında bahsedilmektedir (1902). Yazar, kitapta bu dilin olgusu, kökenleri ve gelişimine değinmektedir. Özel olarak da Arapça ve Yunanca dillerine değinmektedir. Fransız bilim adamı William Ambroise Marçais bu kavramı Fransızca olarak yazan ilk kişidir (La Diglossie) ve 1930 yılında Arapça olarak yayınlanan makalesinde; iki dilliliği ‘yazılı edebi dil ile yaygın konuşma dili arasındaki rekabet’ olarak tanımlamıştır.⁷¹

1959 yılında ise Amerikan dil bilimci olan Charles Ferguson bu kavramı İngilizce’ye taşımıştır. O dönemde yayınlanan makalesinde 4 çeşit dilin bu olguya sahip olduğunu ifade etmiştir: ‘Arapça, Yunanca, İsveç Almancası, Hayiti’deki kaybolmaya yüz tutmuş dil’

Charles bu olguyu şu şekilde tanımlamıştır: ‘Orantılı olarak sabit bir dil durumudur. Esas lehçere rağmen kendi yapısında farklılık, yüksek ayrıcalıklar - genelde gramatik olarak daha zor yapıları- vardır. Geçmiş dönemlerdeki ya da geçmişteki kişilerin yazılı edebiyatta kullandıkları saygın edebiyat dilini oluşturan en büyük araçtır.

İnsanlar bu yapıyı resmi eğitim metodları aracılığı ile öğrenmektedir. Bir çok yazı metinleri ve resmi konuşmalar için kullanılmaktadır. Kesinlikle yerel toplumun normal konuşmalarında kullandıkları yapı değildir.

Charles fasih ‘yüksek’ ammece ‘düşük’ dil yapılarını karşılaştırmaya davet etmiştir.⁷²

Öncesinde ikidillilik probleminin dilin kendisi kadar bir geçmişe sahip olduğunu söylemiştik. Ancak bu problemin bir yabancı öğrenciye yansıdığı kadar Araplara yansımadağı kesindir.

---

⁷¹Ez-Zagûl, Dr. Muhammed Râcî, Makâle" *izdivâciyyeti'l-Luga*" Mecma‘u'l-Lugati'l-Urduniyye, Câmi‘atu'l-Yarmûk, 2009.

⁷² Ferguson, C. A.(1959), "*Diglossia Diglossia Diglossia*", Word, 15 s. 326-328

el-Ku‘ûd, Abdurrahman b. Muhammed , *Arapça’da İki Dillilik*, Mektebetu'l-Melik Fehd, 1. Baskı,1997, s. 193-200.

1.3. Yabancı Dil Olarak Arapçayı Öğrenen Kişilerin Karşılaştığı İki Dillilik Problemi

Arapça'nın geçmişte ve günümüzdeki gerçekliği üzerine hızlı ve teorik olarak sunduğumuz Arapça'nın orijinal yapısı ve eski lehçeleri üzerine yazılmış ve günümüzde lehçelerin Arap ülkelerindeki yayılımı ele alınmıştır.

Bu problem birçok Arapça öğrenen kişi için en önemli sorun olarak ortaya çıkmaktadır. Özellikle, dili daha iyi kullanabilmek adına, o dili konuşan toplumun içinde yaşayarak dili öğrenmeye çalışan öğrenciler için sıkıntı daha da büyümektedir.

Öğrenci bu iki dillilik olgusu ile karşılaştığında ciddi anlamda bir bocalama durumu yaşamaktadır. Sınıfta eğitim dilinde öğrendiği Arapça ile sokağa çıkıp sosyal ortama karıştığında duyduğu Arapça arasında fark olduğunu görünce güven kaybı yaşamaktadır. Çünkü yazı dilini okuyabilmesi için 'fasih Arapçayı' bilmesi, sosyal çevrede kendini ifade edebilmek için ise 'ammice' konuşabilmesi gerekmektedir. Bu iki ayrı durum, öğrenciyi bir çıkmaza sürüklemektedir ve içsel bir çatışma yaşamasına sebebiyet vermektedir. Öyle ki, dil öğrenme sürecinde en büyük sorun olarak karşısına çıkmaktadır.

İki dillilik meselesi karşısında Arapça öğrenen öğrencilerin yaşadıkları iki zorluk vardır:

Birincisi: Öğrenci, biri konuşulan diğeri ise yazılan olmak üzere iki ayrı dil karşısında olduğunu düşünmektedir.

İkincisi: Sosyal yaşamda, öğrendiği eğitim dilini yani fasih Arapçayı kullanabileceği bir ortamın eksikliğini yaşamaktadır.

2014 yılında *Mecelle* dergisinin, Gazi Üniversitesi Arap Dili Eğitimi Anabilim Dalından Doç. Dr. Hakkı Suçin ile gerçekleştirdiği röportajda, kendisi aynı soruna şu şekilde vurgu yapmıştır: "İki dillilik olgusu, Arapçanın kaçınılmaz gerçekliğidir. Arapçayı öğretirken, bu iki dillilik olgusunu göz önünde bulundurmanız gerekmektedir. Fasih Arapçayı öğrenen öğrenci, eğer günlük konuşma yani ammice dilini öğrenemezse, o zaman sokak dilini nasıl anlayacaktır? Bu anlamda, romanlarda geçen diyalogları bile anlaması zorlaşacaktır. Bizim Türk

öğrencilere lehçe dersleri vermemizin nedeni, çok az da olsa öğrencinin ‘ammice’den uzak kalmaması ve Arap toplumuyla cüzi düzeyde de olsa dili kullanabilmesidir".⁷³

Arap ülkelerinin kaçınılmaz gerçeği olan ‘fasih Arapça’ ve ‘ammice lehçeleri’ meselesi, Türkiyede’ki birçok Arapça öğrenen öğrencinin farkında olduğu bir durumdur. Bu yüzden, Türk üniversitelerinde Arapça öğretilirken ‘ammice lehçelerine’ de yer verilmektedir. Bu şekilde, öğrenci Arap toplumunun günlük hayatta kullandığı dilden uzak kalmamış olmaktadır.

Yerel lehçelerin günlük kullanımlarındaki kelimeleri diğer farklı lehçeler ile karşılaştırılmıştır. Lehçelerdeki Ammice yapılarda kullanılan kelimelerin kökenleri ve manaları üzerine incelemerde bulunulmuştur. Arap ülkelerindeki iki dillilik gerçeği ve bu problemin Arapça’yı ikinci yabancı dil olarak öğrenmekte olan kesimin üzerindeki etkileri inceleyen bir çalışmadır.

Bu teorik araştırmayı destekleyen analitik araştırmaya ihtiyaç bulunduğundan dolayı tezimizin ikinci bölümünde bu durumu destekleyen anket ve görüşmelere yer verilmiştir.

---

⁷³ Mehmet Hakkı Suçin, “el-‘Âlemu’l-‘Arabî ve’l-İslâmî Huve’l-Umku’l-İstrâticî Li Türkiye”, *el-Mecelle*, 2014, 17 Şubat.

İKİNCİ BÖLÜM

SAHA GÖRÜŞMELERİ

Tezimizde ele alınan bu bölüm, Türk ve yabancılardan, Arapça'yı ikinci bir dil olarak öğrenen öğrencilerin karşılaştıkları zorlukları geniş bir çerçevede ele alabilmek ve bu öğrencilerin ihtiyaçlarını karşılayabilmeyi hedeflemektedir. Aynı zamanda dil öğrenim sürecinde karşılaştıkları sorunlara çözümler üretebilmeyi, bu çözümlerin Türk üniversitelerinde Arapça öğrenen öğrencilerin öğretim süreçlerini kolaylaştıracak deneysel bir yöntem olabilmeyi amaçlamaktadır. Öğrencilerin öğrenme süreçlerini direkt olarak etkileyen çeşitli faktörler bulunmaktadır. Dil öğrenme istekleri, nedenleri, yaşları, Arapça'ya olan bakış açıları, dil becerileri, zeka kapasiteleri ve geçmişteki dil öğrenme tecrübeleri gibi bir çok farklı etken vardır. Bu nedenlerden ötürü araştırmanın deneysel bölümü anket ve röportajlardan oluşmaktadır.

Bu araştırma, yabancı dil olarak Arapça öğrenen kişiler için gerek dünya genelinde gerekse İslam âleminde daha iyi bir dil eğitimi vermek üzere eğitim metodu geliştirme çabaları sonucu ortaya çıkmış bir çalışmadır. Özellikle son senelerde Arapça öğrenimine olan ilgi ve İslam dünyasının gereksinimleri çerçevesinde Arapçaya rağbet artmıştır. Arapçaya rağbetin arttığı ülkelerden biriside Türkiye'dir. Sayısı 80'i aşan İlahiyat ve İslami İlimler Fakültelerinde açılmış olan bir yıllık Arapça hazırlık sınıfları ile yıllık olarak binlerce öğrencinin Arapça eğitimi görmesi sağlanmaktadır. Bu süreçte idareciler, eğitimciler ve Arapça eğitim programları birçok sorunla karşı karşıya kalmaktadır. Bu alanda çalışma yapan ilgili kişilerin ve araştırmacıların bunu tartışıp incelemeleri ve gerekli olan uygun çözümleri belirlemeleri bir gereklilik olarak ortaya çıkmaktadır.

En çok karşı karşıya kalınan sorun ise vasıflı, yaratıcı eğitimcilerin azlığıdır. Aynı zamanda, önemli bir sorun Arapça eğitimi süresince öğrencilerin istekleri ve motivasyonlarını sağlayacak bir eğitim metodunun olmamasıdır. Bunlara ek olarak, eğitim mekânındaki modern eğitim teknolojilerinin eksikliği de bu sorunlardan

birisidir. Ancak en önemli problemlerin başında ise, iki dillilik problemi gelmektedir. Yani, Arapçanın 'fasih' ve 'lehçe' şeklindeki ayrımıdır. Arap halkı ile iletişime geçmek için Arapça eğitimi gören kişilerin karşılaştıkları en büyük engel bu iki dillilik problemidir. Öyle ki, kişi sınıfta eğitim sırasında öğrendiği Arapçayı, ana dil olarak Arapça konuşan Arap toplumundan duyduğunda, kendi öğrendiği dil ile onların konuştuğu dil arasında farklılıklar olduğunu görünce şaşırılmaktadır.

Dikkati çeken en önemli husus ise, yabancı dil olarak Arapça öğrenen kişilerin karşılaştığı problemlere dair değerlendirme ve ölçmeye ait tezlerin ve araştırmaların azlığıdır. Özellikle, Arapça eğitiminde var olan lehçelerin olumsuz etkisi ve bu konudaki araştırma ve eğitim materyallerinin azlığı en başta gelen problemlerden birisidir.

Birinci yöntem;

Yabancı dil öğrenen kişilere uygulanan eğitimdeki benzerlikleri incelemektedir. Hataların analizi, dilsel uyum, ikinci bir dili öğrenim yapısındaki doğal akış gibi alanları inceleyen araştırmalar bunlardan birisidir.

İkinci yöntem;

Yabancı dil öğrenen kişilere uygulanan eğitimdeki bireysel farklılıkları ve bu farklılıklar doğrultusunda ortaya çıkan iyi eğitim, zayıf eğitim alanlarını incelemektedir.

Yabancı dil eğitimindeki zorlukları değerlendirebilmek için çoğu araştırmalar yazılı sınavlara dayanarak düzenlenmiştir. Bu durum, ne yazık ki dilin alanlarından sadece birinin zorluklarını incelemeye yönelik bir araştırma olmaktadır".⁷⁴ Zaruri olan ise, eğitimcilerin, yabancı dil olarak Arapça öğrenen kişilerin yaşadıkları zorlukları belirleyebilmesidir.

Anket uygulaması bu nedenlerden ötürü yapılmıştır. Amacı ise, Arapça eğitiminin yabancılara öğretimini geliştirip bu eğitimin başarılı bir seviyeye

---

⁷⁴ el-Abdân, Abdurrahman Abdulaziz, Duveys, Râşid Abdurrahman, *İstraticiyetu Ta'limi'l-Lugati'l-Arabiyyeti bi Vasfihâ Lugaten Sâniyyeten*, Ummu-l Kurâ Üniversitesi, Mekke, 1998, s.219.

ulaşmasını sağlamaktır. Karşılaşılan bu problemleri giderebilmek için, genel bir perspektif belirleyebilmek ve uygun analizleri tespit konusunda anketlerin yapılması gerekmektedir.

Bu anketin önemi, yabancı dil olarak Arapça eğitiminde lehçelerin etkisini öğrenmek amacını taşımakla birlikte, bu dili öğrenen öğrencilerin lehçelerin etkisinden ötürü karşılaştıkları problemleri ortadan kaldırmaya yönelik ciddi bir çalışma olmasıdır.

Arapçayı ikinci dil olarak öğrenen kişilerin Arapçayı kavramadaki zorluklarının erken tespiti, uzmanlara, bu sorunun çözümü için uygun programlar düzenleme konusunda yardımcı olacaktır. Bu durum daha fazla ileri boyutlara ulaşmadan, toplumu ekonomik olarak zarara sokmadan ve eğitsel çabaların boşa gitmesine sebep olabilecek boyutta bir problem olmadan çözülmelidir. Aynı zamanda, erken teşhis her zaman için eğitim uzmanı kişilere Arapça öğrenimindeki zorlukları ve etkilerinin sınıflandırılmasına yardımcı olacağı gibi, bu zorlukların üstesinden gelebilecek bir eğitim metodu düzenleme konusunda da kolaylık sağlayacaktır.

Son olarak ise, böyle bir çalışma gelecekte Arapçanın farklı eğitim alanlarıyla ilgili yapılabilecek araştırmalara da ışık tutacaktır. Bu çalışma, yabancı dil olarak Arapçayı öğrenen kişilerin eğitim sırasında karşılaştıkları sorunları ve bunların en başında ise lehçelerin fasih Arapçaya etkisini belirleyebilen, sonuç odaklı ve yeni öngörüler içeren bir çalışmadır. Bu anket çalışmasının verileri birçok şekilde değerlendirilebilir. Özellikle, çalışma, Arapça öğretimini üstelenen kurumların (üniversite, enstitü, kurs), yabancı dil olarak Arapça öğreniminde öğrencilerin karşılaştıkları lehçe problemlerini tespit edebilmesine ve eksik noktaları belirleyebilmesine yardımcı olabilecek bir veri kaynağı sunmaktadır.

Tez yabancı dil olarak Arapçanın öğrenim ve öğretimindeki lehçelerin etkisini araştırmak ile sınırlandırılmıştır. Bunun için araştırmada anket yöntemine başvurulmuştur.

Anket, Ankara'da Arapçayı öğrenen farklı kesimden öğrencilerin örnekleri üzerinden şekillenmiştir. Anket 125 kişi üzerinde yapılan bir çalışmanın örneklemeden oluşmaktadır.

Tablo 2.1. Anket araştırmasında kullanılan örneklem

Üniversite	Katılımcı
Yıldırım Beyazıt Üniversitesi	35
Gazi Üniversitesi	50
Ankara Üniversitesi	25
Active English Kursu	10
Çağrı Dil Kursu	5

Lehçe ve karşılaşılan problemler çerçevesinde Arapça dil eğitimi gören kişilerin yaşadıkları problemleri çözebilmek adına tez, kapalı anket araştırması ve görüşmelerle yetinmiştir.

Anket 1/1/2015-1/6/2015 tarihleri arasında gerçekleştirilmiştir.

Çalışma, Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, Gazi Üniversitesi, Ankara Üniversitesi, Çağrı Dil Kursları ve Active English Kurslarında gerçekleştirilmiştir.

Bütün bu özellikleriyle tez nicel ve nitel özellikler taşımaktadır.

Anketin uygulanmasının amaca uygunluk, dilsel bütünlük, konuyla bağlantısı, başlıkların uygunluğu ve netliğinden emin olunduktan sonra anket 22 madde ile sınırlandırılmıştır.

Anket 125 kişi üzerinde uygulanmıştır. Anketin kişilere dağıtımını gerçekleştirdikten sonra yüzdeler oran dilimi ile anket uygulamasının sorularına verilmiş olan cevaplar aşağıda gösterilmiştir.

2.1. Yüzdeler Orana Göre Anket Sonuçları

1. Arapça dünyada önemli bir yer almakta mıdır?

88 Evet   6,5 Hayır   5,6 Belki

2. Arapçayı biliyor musunuz?

59.2 Evet   19.2 Hayır   21.6 Belki

3. Başka yabancı dil biliyor musunuz?
60.8 Evet 20.8 Hayır 18.4 Belki
4. Arapçayı başka dillere tercih ediyor musunuz?
49.6 Evet 23.2 Hayır 27.2 Belki
5. Arapça bir paragraf okurken sözlük kullanıyor musunuz?
52.8 Evet 16.0 Hayır 31.2 Belki
6. Arapçayı iş için mi öğreniyorsunuz?
40.0 Evet 31.2 Hayır 28.8 Belki
7. Arapçayı İslam dinini anlamak için mi öğreniyorsunuz?
44.0 Evet 23.2 Hayır 32.8 Belki
8. Arapçayı genel kültür için mi öğreniyorsunuz?
41.6 Evet 3.6 Hayır 22.4 Belki
9. Okuduğunuz müfredatın iyi olduğunu düşünüyor musunuz?
37.6 Evet 25.6 Hayır 36.8 Belki
10. Sınıfınızda yeterince öğrenme materyali var mı?
24.8 Evet 52.0 Hayır 2.23 Belki
11. Arapçayı kavramakta zorluk çekiyor musunuz?
23.2 Evet 40.0 Hayır 36.8 Belki
12. Arapça okumakta zorluk çekiyor musunuz?
23.2 Evet 52.0 Hayır 24.8 Belki
13. Arapça yazmakta zorluk çekiyor musunuz?
14.4 Evet 66.4 Hayır 19.2 Belki
14. Arapça konuşurken zorluk çekiyor musunuz?
36.8 Evet 28.0 Hayır 35.2 Belki

15.Arapça öğrenmekte öğretmenden faydalanabildiniz mi?

67.2 Evet 11.2 Hayır 21.6 Belki

16.Öğretmen derslerde yerel lehçelerle konuşuyor mu?

15.2 Evet 63.2 Hayır 21.6 Belki

17.Yerel lehçelerden herhangi birisini biliyor musunuz?

13.6 Evet 61.6 Hayır 24.8 Belki

18.Bu lehçeyi öğretmeninizden mi öğrendiniz?

13.6Evet 68.0 Hayır 18.4 Belki

19.Bu lehçeyi televizyondan mı öğrendiniz?

4.0 Evet 80.0 Hayır 16.0 Belki

20.Bu lehçeyi çevrenizden mi öğrendiniz?

13.6 Evet 68.8 Hayır 17.6 Belki

21.Konuşurken yerel lehçeleri mi fasih Arapçayı mı kullanmayı tercih ediyorsunuz?

25.6 Evet 28.0 Hayır 46.4 Belki

22.Bütün Arap ülkelerinde lehçelerin fasih Arapçadan daha fazla kullanıldığını biliyor musunuz?

58.4 Evet 19.2 Hayır 22.4Belki

2. Arap toplumlarında genel olarak lehçe kullanımının fasih Arapça kullanımından daha fazla olduğunu biliyor musunuz?

58.4 Evet 19.2 Hayır 22.4Belki

2.2. Anket Bölümlerinin Analizi

Ankette, çalışmanın konusunun açıklandığı ve cevapların verilme yönteminin belirtildiği giriş kısmından sonra, ankete katılanların kişisel bilgilerine (yaş, cinsiyet, eğitim düzeyi, mesleki görevi) yer verilmiştir.

Birinci bölümde, toplumda Arapçanın önemi ve kullanımına dair sorulara yer verilmektedir.

İkinci bölümde, anket katılımcısını Arapçayı öğrenmeye iten nedenler üzerinde durulmaktadır.

Üçüncü bölümde, anket uygulanan kişilere Arapça müfredatı, o müfredatın özellikleri, müfredatı veren öğretmen hakkında sorular sorulmaktadır.

Dördüncü bölümde, lehçeler, öğrenim şekli ve dil bağlamındaki kullanımını içeren sorular sorulmaktadır.

Anket, çoktan seçmeli (Evet- Hayır- Belki) cevaplar ile sınırlandırılmıştır.

Katılımcıların cevaplarına ait verileri inceleyebilmek için istatistiki yöntem araçları (tekrar ve yüzdelik oranlarla) kullanılmıştır.

Sonuçlar:

Anket katılımcılarının 1. soruya vermiş oldukları cevaplar:

Tablo 2.3. Sizce Arapça dünya çapında büyük bir ilgi görmekte midir?

Tercihler	Tekrarlamalar	Yüzdelik Oran
Evet	110	%88
Hayır	8	%6.4
Belki	7	%5.6
Toplam	125	%100

Tabloda bulunan verilerden anladığımıza göre, 110 kişinin katılımıyla ortaya çıkan %88'lik oran, Arapçanın dünyada büyük ilgi gören dillerden biri olduğunu düşündürmektedir. Dünya çapında Arapçanın bu şekilde ilgi görmesi, onların Arapçaya karşı ilgili olmalarına ve motivasyonlarının artmasını sağlamaktadır.

8 kişinin katılımıyla ortaya çıkan %6.4'lük oran, Arapçanın dünya çapında ilgi görmeyen bir dil olduğunu, bundan dolayı da Arapça öğrenirken motivasyonlarının düştüğünü ve öğrenmede zorlandıklarını belirtmişlerdir.

Aynı zamanda, 7 kişinin katılımıyla ortaya çıkan %5.6'lık oran ise, Arapçanın dünya çapındaki konumu hakkında bilgi sahibi olmadıklarını belirtmişlerdir.

Anket katılımcılarının 2. soruya verdikleri cevaplar;

Tablo 2.4. Arapçayı biliyor musunuz?

Tercihler	Tekrarlamalar	Yüzdellik Oran
Evet	74	%59.2
Hayır	24	%19.2
Belki	27	%21.6
Toplam	125	%100

Üstteki tabloda da görüldüğü gibi, 74 kişinin katılımıyla ortaya çıkan %59.2'lik oran, Arapça konuşmayı bildiklerini göstermektedir. Bu kişilerin birçoğu akademik eğitim kurumlarının hazırlık veya birinci sınıftaki öğrencileri olduğunu göstermektedir. 24 kişinin katılımıyla ortaya çıkan %19.2'lik oran ise, Arapçayı çok iyi konuşamadıklarını ortaya koymaktadır. 21 katılımcının yani %21.6'lık oran ise, Arapçadaki seviyelerini tespit edememektedirler.

Anket katılımcılarının 3. soruya verdikleri cevaplar;

Tablo 2.5. Başka yabancı dil biliyor musunuz?

Tercihler	Tekrarlamalar	Yüzdellik Oran
Evet	76	%60.8
Hayır	26	%20.8
Belki	23	%18.4
Toplam	125	%100

Yukarıdaki tablodan anlaşıldığı üzere, 76 kişinin katılımıyla ortaya çıkan %60.8'lik oran, Arapça dışında bir başka yabancı dil kullanmaktadır. 26 kişinin

katılımıyla ortaya çıkan % 20.8'lik oran, Arapçadan başka yabancı dil bilmemektedir.

Anket katılımcılarının 4. soruya verdikleri cevaplar;

Tablo 2.6. Arapçayı başka dillere tercih ediyormusunuz?

Tercihler	Tekrarlamalar	Yüzdellik Oran
Evet	62	%49.6
Hayır	29	%23.2
Belki	34	%18.4
Toplam	125	%100

% 49.6'lik oran (ki bu oran anket katılımcılarının yarısıdır), bir başka dil yerine yabancı dil olarak Arapça kullanmayı tercih ettiklerini ifade ettiler. Bu da, Türkiye'de Arapçanın gördüğü ilgiyi göstermektedir. 34 katılımcıdan oluşan %18.4'lik oran ise, Arapçayı kullanmayı tercih etmediklerini ifade etmektedir. Belki de bunun sosyolojik ve kültürel sebepleri olabilir.

Aynı zamanda % 18.4 oranında bir kesim ise, belirli bir yabancı dil kullanmayı tercih etmediklerini, hangi dil olursa olsun meselenin farklılık arz etmeyeceğini bildirmişlerdir.

Anket katılımcılarının 5. soruya verdikleri cevaplar;

Tablo 2.7. Arapça bir paragraf okurken sözlük kullanıyor musunuz?

Tercihler	Tekrarlamalar	Yüzdellik Oran
Evet	66	%52.8
Hayır	20	%16
Belki	39	%31.2
Toplam	125	%100

Yukarıdaki tablodan anlaşıldığı üzere; 66 kişinin katılımıyla ortaya çıkan % 52.82'lik bir oran, Arapça metin okurken sözlük kullanmaktadır. Bu da, Arapça ile ilgili öğrencilerin sözcük veya kavram eksikliğini göstermektedir. Aynı zamanda, sektörel olarak öğrenciler için kolaylaştırılmış bir sözlüğe duyulan ihtiyacı da ortaya çıkarmış olmaktadır. 20 kişinin katılımıyla ortaya çıkan % 16'lık oran ise, sözlük

kullanmadıklarını ifade etmişlerdir. Sanırım bunun sebebi, bu öğrencilerin sözcüklere veya kavramlara daha çok hâkim olmalarından dolayıdır. Yine % 31.2'lik oranındaki katılımcı, sözlük kullanma konusunda net bir tutum sergilememişlerdir.

Anket katılımcılarının 6. soruya verdikleri cevaplar:

Tablo 2.8. Arapçayı iş için mi öğreniyorsunuz?

Tercihler	Tekrarlamalar	Yüzdellik Oran
Evet	50	%40
Hayır	39	%31.2
Belki	36	%28.8
Toplam	125	%100

Yukarıdaki tablodan anlaşılacağı üzere; 50 katılımcının yani %40 oranındaki katılımcı, iş alanında yardımcı olması için Arapça öğrendiklerini ifade etmişlerdir. Buda, Türkiye’de resmi olarak Arapçanın bulunduğu konumu göstermektedir. Ama 36 kişinin katılımıyla ortaya çıkan %31.2'lik bir oran ise, yukarıdaki sonucun tam tersini ifade etmişlerdir. Bu durumun belki de farklı sebepleri ve gerekçeleri mevcuttur.

Anket katılımcılarının 7. soruya verdikleri cevaplar;

Tablo 2.9. Arapçayı İslam dinini anlamak için mi öğreniyorsunuz?

Tercihler	Tekrarlamalar	Yüzdellik Oran
Evet	55	%44
Hayır	29	%23.2
Belki	41	%32.8
Toplam	125	%100

Yukarıdaki tablodan anlaşılacağı üzere, 55 katılımcının - %40'lık oranın verdiği cevaplara göre, bu katılımcıların Arapçayı, dini nedenlerden ötürü öğrendikleri ortaya çıkmaktadır. Bunun nedeni ise, Türk toplumunun çoğunluğunun müslüman olması ve İslam'ın dilinin Arapça olmasından kaynaklanmaktadır. 29 katılımcı -%23.2'lik oranının- ise, bu konunun üzerine çok durmadıklarını ve Arapçaya dini bir prespektiften bakmadıklarını ifade etmişlerdir.

Anket katılımcılarının 8. soruya verdikleri cevaplar;

Tablo 2.10. Arapçayı genel kültür için mi öğreniyorsunuz?

Tercihler	Tekrarlamalar	Yüzelik Oran
Evet	52	%41.6
Hayır	45	%36
Belki	28	%22.4
Toplam	125	%100

Yukarıdaki tabloda gördüğümüz gibi 52 katılımcının - % 41.6'lık oranının- sorulara verdikleri cevaplardan elde edilen verilere göre, bunların Arapçayı kültürel nedenlerden ötürü öğrendikleri anlaşılmaktadır. 45 katılımcıdan -%36 oranında- ise, tam tersi cevaplar alınmıştır.

Arapça öğrenme sebepleri birçok farklı nedene dayanmış olsa da, %44'lük oran ile Arapçayı dini nedenlerden ötürü öğrenmek isteyenlerin oranının daha fazla olduğu görülmektedir. Bu durum ise, bize yeni düzenlenecek eğitim müfredatlarının İslam kültürünü kapsayacak biçimde olması gerektiğini işaret etmektedir.

Anket katılımcılarının 9. soruya verdikleri cevaplar;

Tablo 2.11. Okuduğunuz müfredatın iyi olduğunu düşünüyor musunuz?

Tercihler	Tekrarlamalar	Yüzelik Oran
Evet	47	%37.6
Hayır	32	%25.6
Belki	46	%36.
Toplam	125	%100

Yukarıdaki tablodan anlaşıldığı üzere, 47 katılımcıya -% 37.6'lık orana- göre, eğitim müfredatı iyi olarak düzenlenmiştir. % 25.6'lık oran ise, müfredatın iyi olmadığını söylemiştir. % 36.8'lik oran ise, müfredat hakkında iyi ya da kötü herhangi bir fikre sahip olmadıklarını söylemişlerdir.

Dikkatimizi çeken durum ise, 3 oranında birbirine çok yakın olmasıdır. Bu da, uygulanan eğitim müfredatı hakkında bir kafa karışıklığının olduğunu belirtmektedir. Kişilerin Arapçadaki seviye farklılıkları, Arapçayı öğrenmedeki

isteklerinin farklılığı gibi durumlar, kişilerin eğitim müfredatına olan bakış açısını belirlemektedir. Kişi, beklentilerinin karşılığını alabilmişse eğitim müfredatını iyi, alamamışsa eğitim müfredatını eksik olarak değerlendirmiştir.

Anket katılımcılarının 10. soruya verdikleri cevaplar;

Tablo 2.12. Sınıfınızda yeterince öğretici materyal var mıdır?

Tercihler	Tekrarlamalar	Yüzdelik Oran
Evet	31	%24.8
Hayır	65	%52
Belki	29	%23.2
Toplam	125	%100

Yukarıdaki tablodan anlaşıldığı gibi, 31 katılımcı - % 24.8-, sınıfın birçok modern eğitim aracı ile donatıldığını ve materyallerin yeterli olduğunu belirtmişlerdir. Katılımcıların %52'si ise, bunları yetersiz görmektedir. Sınıflarda dil eğitimi için gerekli olan modern eğitim araçlarının bulunmaması ya da dil veya atölye odalarının eksikliği, ne yazık ki hâlâ Arapça öğretiminde geleneksel yöntemlere başvurulduğunun önemli bir göstergesidir.

Anket katılımcılarının 11. soruya verdikleri cevaplar;

Tablo 2.13. Arapçayı anlamakta zorluk çekiyor musunuz?

Tercihler	Tekrarlamalar	Yüzdelik Oran
Evet	29	%23.2
Hayır	50	%40
Belki	46	%36.8
Toplam	125	%100

Yukarıdaki tabloda görüldüğü gibi, 29 katılımcı -% 23.2-, Arapçaya ait sesleri dinledikleri zaman anlama konusunda zorluklar çektiklerini söylemişlerdir. Ancak 50 katılımcı -% 36.8 oranı- ise, duydukları Arapça sesleri anlamada zorluk çekmediklerini ifade etmişlerdir. Bu da, %36.8'lik kesimin eğitim-öğretim aşamalarında Arapça konusunda başarılı olduklarını göstermektedir. Çünkü dil eğitimi temel olan, dinlediğini anlayabilme beceresini kazanabilmektir.

Anket katılımcılarının 12. soruya verdikleri cevaplar;

Tablo 2.14. Arapça okumakta zorluk çekiyor musunuz?

Tercihler	Tekrarlamalar	Yüzdellik Oran
Evet	29	%23.2
Hayır	65	%52
Belki	31	%24.8
Toplam	125	%100

Yukarıdaki tabloya göre, 29 katılımcı - %23.2-, Arapça yazılı metinleri okumakta zorluk çektiğini söylemiştir. Bununla birlikte, 62 katılımcı -% 52 oranında- Arapça yazılı metinleri okumakta zorluk çekmediklerini belirtmişlerdir. Buda, birçok Türk üniversitesinde Arapça eğitimi gören öğrencinin okuma konusunda zorluk çekmediğini göstermektedir.

Anket katılımcılarının 13. soruya verdikleri cevaplar;

Tablo 2.15. Arapça yazı yazmakta zorluk çekiyor musunuz?

Tercihler	Tekrarlamalar	Yüzdellik Oran
Evet	18	%14.4
Hayır	83	%66.4
Belki	24	%19.2
Toplam	125	%100

Yukarıdaki tablodan anlaşıldığı üzere, 83 katılımcı - %66.4 oranında-, Arapça yazı yazma konusunda zorluk çekmediklerini belirtmişlerdir. %66.4'lik oranının çok yüksek olduğunu görmekteyiz. Özellikle, cümlenin içinde değişikliğe uğrayan Arap alfabesinin harfleri, yazı yazma konusunda öğrenciler için zorluk teşkil etmemektedir.

Anket katılımcılarının 14.soruya verdikleri cevaplar;

Tablo 2.16. Diyalog kurmakta zorluk çekiyor musunuz?

Tercihler	Tekrarlamalar	Yüzelik Oran
Evet	46	%36.8
Hayır	35	%28
Belki	44	%35.2
Toplam	125	%100

Yukarıdaki tabloya göre, 46 katılımcı -% 36.8-, diyalog kurma konusunda zorluk çektiklerini söylemişlerdir. 35 katılımcı -% 28-, diyalog kurmada zorluk çekmediklerini ifade etmişlerdir. 4 temel beceri öğrenimine dair önceki sorduğumuz sorulara binaen, anlama konusunda zorluk çekenlerin oranı % 23.2 civarındadır. % 23.2 oranında katılımcı ise, okumakta zorluk çektiğini, % 14.4 oranında katılımcı ise yazı yazma konusunda zorluk çektiğini belirtmiştir. Diyalog konusunda zorluk çekenlerin oranı ise % 36.8 olarak ortaya çıkmaktadır. Bu oranlara baktığımızda, en büyük problemin diyalog kurma ve konuşma becerisi olduğunu görmekteyiz. Bu durum, eğitimin gerçekleştiği mekânda, öğrencilerin konuşma ve pratik kazanımlarını sağlayacak etkinliklerin düzenlenmesi gerektiğini ve konuşma beceresini geliştirmeye yönelik eğitim müfredatı hazırlanmasının bir ihtiyaç olduğunu ortaya koymaktadır.

Anket katılımcılarının 15.soruya verdikleri cevaplar;

Tablo 2.17. Arapça öğrenimi sürecinde öğretmeninizden yeteri kadar istifade edebildiniz mi?

Tercihler	Tekrarlamalar	Yüzelik Oran
Evet	84	%67.2
Hayır	14	%11.2
Belki	27	%21.6
Toplam	125	%100

Yukarıdaki tablodan anlaşıldığı üzere, 84 katılımcı -% 67.2-, kendilerine Arapçayı öğreten hocalardan istifade edebildiklerini belirtmişlerdir. Ama 14 katılımcı -% 11.2-, hocalarından yeteri kadar istifade edemediklerini ifade etmiştir. Bu

iki oran arasındaki büyük farklılık, Türk üniversitelerinde Arapça eğitimi veren hocaların bilgiyi aktarma konusunda gayet başarılı olduklarını göstermektedir.

Anket katılımcılarının 16. soruya verdikleri cevaplar;

Tablo 2.18. Arapça öğretmenleri ders esnasında ‘ammice’ lehçe dilini kullanıyor mu?

Tercihler	Tekrarlamalar	Yüzdeler Oran
Evet	19	% 15.2
Hayır	67.2	% 79
Belki	27	% 17.6
Toplam	125	% 100

Yukarıdaki tablodan anlaşıldığı üzere, 19 katılımcı - % 15.2-, Arapça öğretmenlerinin ders esnasında ‘ammice’ lehçe dilini kullandığını söylemiştir. Ancak 79 katılımcı ise - % 67.2-, ders esnasında öğretmenin ‘ammice’ kullanmadığını ifade etmiştir. Bu durum, Türk üniversitelerindeki Arapça eğitimcilerinin alanında uzman ve tecrübeli olmalarından kaynaklanmaktadır.

Tabi aynı zamanda, 27 katılımcı - % 17.6 -, ‘belki’ diye cevap vermiştir. Bunun sebebi ise, bu katılımcıların lehçe ve fasih Arapça arasındaki farkları bilmemesindedir.

Anket katılımcılarının 17. soruya verdikleri cevaplar;

Tablo 2.19. Arapçanın ‘ammice’ lehçelerinden her hangi birisini biliyor musunuz?

Tercihler	Tekrarlamalar	Yüzdeler Oran
Evet	17	% 13.6
Hayır	77	% 61.6
Belki	31	% 21.8
Toplam	125	% 100

Yukarıdaki tablodan anlaşılacağı üzere, 17 katılımcı - % 13.6- ‘ammice’ lehçe bildiklerini söylemişlerdir. Fakat 77 katılımcı - % 61.6- herhangi bir ‘ammice’ lehçe bilmediklerini ifade etmişlerdir. Bunun sebebi ise, Arapça bilgilerinin sınıf ve üniversite ile sınırlı olmasındandır.

Anket katılımcılarının 18. soruya verdikleri cevaplar;

Tablo 2.20. Lehçeyi öğretmeninizden mi öğrendiniz?

Tercihler	Tekrarlamalar	Yüzdellik Oran
Evet	17	% 13.6
Hayır	85	% 68
Belki	23	% 18.4
Toplam	125	% 100

Yukarıdaki tablodan anlaşıldığı üzere, 17 katılımcı - %13.6-, lehçeyi öğretmenlerinden öğrendiklerini söylemiştir. Tabii asıl dikkati çeken, bu oranın 'ammice' lehçe bildiğini söyleyen katılımcı oranı ile aynı olmasıdır. Bu da, sınıfta öğretmenin kullandığı dilin direk olarak öğrenci üzerindeki etkisini göstermekle birlikte, öğrencinin bilinçli ya da bilinçsiz olarak öğretmenini nasıl taklit edip telaffuz edilen cümleleri hafızasına kopyaladığını göstermektedir. Diğer katılımcılar ise, zaten fasih Arapçayı ve ammiceyi birbirinden ayıracak yetiye sahip değillerdir.

Anket katılımcılarının 19. soruya verdiği cevaplar;

Tablo 2.21. Lehçeyi televizyondan mı öğrendiniz?

Tercihler	Tekrarlamalar	Yüzdellik Oran
Evet	5	% 4
Hayır	100	% 80
Belki	20	% 16
Toplam	125	% 100

Yukarıdaki tablodan anlaşıldığı üzere, 5 katılımcı - %4 -, izledikleri televizyon programlarından lehçe öğrendiklerini söylemişlerdir. Bu oran, tüm katılımcı oranlarını göz önünde bulundurduğumuzda küçük bir oran olarak görünmektedir. Fakat lehçe bilen katılımcıların oranına baktığımızda bu oran -%4- bunların üçte birine denk gelmektedir.

Anket katılımcılarının 20. soruya verdikleri cevaplar;

Tablo 2.22. Lehçeyi arkadaşınızdan mı öğrendiniz?

Tercihler	Tekrarlamalar	Yüzelik Oran
Evet	17	% 13.6
Hayır	86	% 68.8
Belki	22	% 17.6
Toplam	125	% 100

Yukarıdaki tablodan anlaşıldığı üzere, 17 katılımcı - % 13.6- lehçeyi arkadaşlarından öğrendiklerini söylemişlerdir. Bu oran, Arap lehçesini bilen katılımcıların oranı ile aynıdır. Bu durum bize, Arapça öğrenirken pratik yapmanın ne kadar gerekli olduğunu göstermektedir. Özellikle, ana dili Arapça olan kişiler ile diyaloga geçmek veya pratik yapmak öğrencilerin o dili daha çabuk kavramalarına yardımcı olmaktadır. Diyaloga geçemeyen katılımcıların, konuşma veya pratik konusunda eksiklerinin olmasının nedeni, Arap arkadaşları ile yeterince iletişime geçmemeleri ya da bunu istememelerinden kaynaklanmaktadır.

Anket katılımcılarının 21. soruya verdikleri cevaplar;

Tablo 2.23. Diyalog esnasında lehçeyi fasih Arapçaya tercih ediyor musunuz?

Tercihler	Tekrarlamalar	Yüzelik Oran
Evet	32	% 25.6
Hayır	35	% 28
Belki	58	% 46.4
Toplam	125	% 100

Yukarıdaki tablodan anlaşılacağı üzere, 32 katılımcı -%25.6 -, lehçe kullanımını fasih Arapça kullanımına tercih ettiklerini söylemişlerdir. Bunun nedenlerinin başında, evlerinde ya da gittikleri ülkelerde fasih Arapça'dan önce Lehçeyi öğrenmeleri gelmektedir. Lehçe'de daha az kavram veya sözcük kullandıkları için lehçe kullanmak kendilerine daha kolay gelmiştir.

Ancak 35 katılımcı -%28 -, lehçe kullanımını tercih etmediklerini tam tersine fasih Arapçayı tercih ettiklerini söylemişlerdir.

58 katılımcı -%46.4 -, tabi bu en büyük oranı ifade eden katılımcı düşüncesidir, fasih Arapça ve lehçe kullanımı arasında fark gözetmediklerini söylemişlerdir. Bu da, Arapça öğrenme gerekçeleriyle doğrudan ilişkilidir.

Anket katılımcılarının 22. soruya verdikleri cevaplar;

Tablo 2.24. Arap toplumlarında genel olarak lehçe kullanımının fasih Arapça kullanımından daha fazla olduğunu biliyor musunuz?

Tercihler	Tekrarlamalar	Yüzdellik Oran
Evet	72	%58.4
Hayır	24	%19.2
Belki	28	%22.4
Toplam	125	%100

Yukarıdaki tablodan anlaşıldığı üzere, 72 katılımcı -%58.4-, Arap toplumlarının fasih Arapçadan ziyade lehçe kullandıklarını ve bu lehçelerin bölgeye göre değiştiğini bildiklerini söylemişlerdir. Aslında, bu artı bir durum olarak karşımıza çıkmaktadır. Çünkü bu şekilde, öğrenciler çok büyük bir sürpriz yaşamamaktadırlar. Belki de bu durumun farkında olmaları, anket katılımcılarının üçte birinin Arapça konuşurken lehçeyi tercih etmelerine doğrudan bir etken olmuş olabilir. Ancak 24 katılımcı -%19.2- Arapların günlük hayatlarında lehçe kullandıklarını bilmediklerini ifade etmişlerdir. Burada sorumluluk, dili öğreten hocaya düşmektedir. Öğretmen, öğrenciye öğrendiği dilin gerçekliği ve durumu hakkında yeterli bilgi vermelidir. Bu şekilde, öğrenci herhangi bir Arap ülkesine gittiğinde herhangi bir hayal kırıklığı ile karşılaşmasın. Diğer 28 katılımcı -%22.4-, bu konuda kesinlikle bilgi sahibi olmadıklarını ifade etmişlerdir. Bu oranı bir önceki katılımcı oranına katabiliriz ve bu konuda bilgi eksiliğinin mutlaka giderilmesi gerektiğini söyleyebiliriz.

Yukarıdaki tabloları inceledikten sonra, bu dille ilgilenenlerin birçoğunun Arapçayı aktif bir şekilde kullanan kişile olduğunu söylemek mümkündür. Aynı şekilde, bu kişiler yabancı dil olarak Arapçayı kullanmayı tercih ettiklerini söylemişlerdir. Bunun en başta gelen nedenlerinden biri, Arapçayı İslam dilini ve kültürünü anlayabilmenin bir anahtarı olarak görmeleri ve bu yüzden Arapça öğrenme isteğine sahip olmalarıdır. Bu durum, kültürel ya da sektörel gerekçeler

olsa dahi, dini sebeplerin öğrenme sebeplerinin başını çektiği görüşünü değiştirmemektedir. Çünkü bu kişiler, Arapçayı iyi bir şekilde kullanmadıkça İslam dinini anlamanın mümkün olmadığını bilmektedirler. Buna ek olarak, bu katılımcıların çoğu Arapça eğitim müfredatının yeterli olduğunu düşünmekle birlikte, modern eğitim araçlarının eksikliğinden şikâyetçi olmaktadır. Türkiye gibi gelişmiş bir ülkede hâlâ geleneksel eğitim metodlarının kullanılması büyük bir eksiklik olarak görülmektedir.

4 temel dil becerisinin öğreniminde karşılaştıkları zorlukları katılımcılara sordüğümüzda, tahmin ettiğimiz cevaplara yakın cevaplar ile karşılaştık. Şöyle ki, katılımcıların dörtte biri okuma ve duyduğunu anlamada zorluk çektiklerini, üçte biri ise diyalog kurmakta zorluk çektiklerini söylemiştir. Bu oranın gayet normal olduğu biz Yabancı dil öğretmenleri tarafından kabul görmüş bir durumdur. Çünkü öğrencinin dili yeni öğrenmeye başladığı safhâlârda anlama ve konuşma daha yavaş ilerleyen bir dil beceresi olarak ortaya çıkmaktadır. Çoğu öğrenci hata yapmaktan korktuğu için konuşma konusunda çekingen davranmaktadır. Dinlemeye gelince, bu durum, yeni dil öğrenmeye başlayan bir öğrenci için kolaydır. Çünkü kelimeleri hazır bir cümle yapısı içinde duymakta ve zihindeki kelime hazinesiyle bunu anlaması kolaylaşmaktadır.

Beklenmeyen oran ise, öğrencinin Arapça yazı yazmakta zorlanıp zorlanmadığı sorusunda ortaya çıkmaktadır. Çünkü bu oran % 14.4 civarındadır. Bu da, Arap alfabesinin farklılığından kaynaklanmaktadır. Çünkü alfabenin tersten yazımı, kelime içinde değişikliğe uğraması, med harflerinin olması, elif maksura, ta maftuha, ta marbuta gibi yazım çeşitliliğinden dolayı zorluk çekilmektedir. Ama Türk üniversitelerindeki Arapça eğitimcilerin bu sorunu farklı yöntemler uygulayarak aştıklarını görüyoruz. Umuyorum ki, bu konuda daha fazla çalışma yapılarak Arapçayı öğrenenlerin karşılaştıkları bu zorluklar ortadan kalıdırabilir.

Lehçeler meselesine geldiğimizde ise, bu oranın %14 'ü geçmediğini görüyoruz. Lehçeleri öğrenen öğrenciler, az önce anket sonuçlarında da ortaya çıktığı üzere, kendilerine Arapça öğreten kişiden öğrendiklerini söylemişlerdir. Bu durumun genelde yabancı dil eğitimi veren kurslarda yaşandığını görmekteyiz. Genelde bu kurslarda, Arapça öğretmenliği yapan kişilerin çoğunun uzman kişiler olmamasının yanında, ayrıca bunlar fasih Arapçayı da yeteri kadar konuşamamaktadır. Lehçeyi

ise, gittikleri Arap ülkelerinden öğrendikleri için öğrenciye sunabilecekleri başka bir seçenekleri de yoktur.

Lehçe öğrenimindeki ikinci etken ise, yapmış olduğumuz ankette görüldüğü üzere, Arap arkadaş edinme faktörüdür. Bu faktör, Arapçayı öğrenen öğrencilerin iletişime geçtiği Arap arkadaşının konuştuğu lehçeyi öğrenmelerine götürmüştür. Kaldı ki, Arap halkı günlük yaşamlarında fasih Arapçayı kullanmamaktadır. Bu da, dolaylı bir şekilde öğrencinin, arkadaşının konuştuğu lehçeyi öğrenmesini sağlamıştır. Ancak buna rağmen, fasih Arapçayı tercih eden %58 oran, lehçeyi konuşmayı tercih eden %25'lik oranı geçmiş bulunmaktadır. %58'lik orana sahip olan katılımcılar, Arap ülkelerinde lehçenin daha yaygın olmasını bilmelerine rağmen, konuşurken fasih Arapçayı öğrenmeyi ve konuşmayı tercih etmektedirler. Bu kişilerin bildiği bir diğer gerçek ise, lehçenin sadece konuşma dilinde var olan bir dil olduğu ve yazı dilinde bir karşılığı olmadığıdır. Sadece iletişim için kullanabilecekleri, buna karşı yazı ve okuma sınavları gibi birçok alanda bir karşılığının olmadığı bilincindedirler. Genel olarak, lehçe öğrenme ihtiyacı, herhangi bir Arap ülkesine iş için veya farklı bir nedenden ötürü gidilmesi gerektiğinde, kişilerin öğrenmek istedikleri ikinci bir seçenek olarak ortaya çıkmaktadır.

2.3. İki Dillilik Problemi Kapsamında, Yabancı Dil Olarak Arapça Öğrenen Kişiler ile Yapılan Görüşmeler

2.3.1. Görüşmeler

Görüşme yoluyla, araştırmacı istediği objektif bilgilere birebir doğrudan sorularını sorma imkânı bulmaktadır. Muhatabın fikirlerine, düşüncelerine ve öğrenilmek istenilen bilgiye daha doğru bir şekilde ulaşılmaktadır.⁷⁵ Ek bilgiler elde edebilmek adına bu iki yöntem birlikte kullanılmıştır.

Bu anket çalışmasındaki görüşmelerin hedefi daha çok 'fasih Arapça' ve 'ammice lehçeleri' arasındaki farkın tesbit edilebilmesidir. Öncelikli olarak, görüşme

---

⁷⁵Zervâtî, Reşîd, *Tedribatu Alâ Menhecîyyeti'l-Bahsi Fî Ulûmi'l-İctimâîyye*, ed-Dâru'l-Câmîiyye li'n-Neşr, İskenderiyye, 2002, s.184.

yapılacak kişilerin seçiminde özen gösterilmiş, bu kişilerin Arap ülkelerinde bulunmuş veya herhangi bir Arap lehçesi öğrenmiş kişiler olmasına dikkat edilmiştir. Görüşmelere başlanılmadan önce muhatabın dikkatini çekebilmek adına bir giriş bilgisi ile konuya girilmiş ve daha sonrasında dolaylı yollardan sorular hazırlanmıştır. Cevaplar noktasında ise, muhataba mutlak bir rahatlık tanıyarak arzu ettiği cevabı verebilmesi sağlanmıştır. Bu şekilde bir fırsatın sunulmasındaki amaç, kişinin konuyla ilgili eksiksiz ve net olarak ne düşündüğünü belirleyebilmek ve bu tespitten yola çıkarak sorulara cevap veren kişilerin Arapçanın lehçeleri ve bu problemlerin çözümü için önerilerini güzel bir şekilde toplayabilmek içindir.

Adı-Soyadı: Mehmet Emin ARPACIK

Görüşme yaptığımız Mehmet Emin Arpacık, Hukuk Fakültesi mezunu olup yaklaşık 20 yıldır Arapça ile ilgilenmektedir. Fasih Arapçayı bilip Lehçeyi bilmemektedir.

Değerlendirmeler

Arapçayı çok seviyorum. Ancak Arap arkadaşlarla konuşurken fasih Arapça yerine lehçe konuştukları zaman anlamakta güçlük çekiyorum. Genelde Suriyeli arkadaşlarla konuştuğumda belli bir eğitim almamış olanlar ammice konuşuyorlar. Bu da, bazı sıkıntılara sebep oluyor.

Ben Arapçayı kitaplardan öğrendiğim için lehçeyi anlamakta zorluk yaşıyorum. Bazı Araplarla konuşurken iletişim sıkıntısı yaşıyorum. Aynı şekilde film seyredirken veya bir televizyon programını dinlerken lehçe ile konuşulan ve çok hızlı söylenen kelimeleri anlayamıyorum.

Arapça gerçekten çok zengin bir dil. Aynı manaya gelen kelimeler (yani müteradif) çok olduğu için ve ayrıca mecaz ifadeler ile kalıp ifadeler fazla olduğu için cümleleri tam olarak anlamayı zorlaştırıyor.

Arapçayı öğrenmeye başladıktan sonra Kur'an-ı Kerim'i ve hadisleri daha iyi anlayabiliyorum. Bu da bana zevk veriyor. Türkler Arapça öğrenirken genelde okumada zorluk yaşıyorlar. Çünkü bir kelime yazılış olarak aynı olmasına rağmen farklı şekilde okunabilir. Gerçi çok okumakla bu ortadan kalkabilir.

Arapça öğreniminde Türkiye’de öğrencilerin yaşadıkları ve benimde yaşadığım sorun çok az konuşmak ve yanlış yaparım korkusuyla konuşmaktan çekinmektir. Ama Arapların ülkemizde çoğalması bizim için bir fırsat oldu. Daha çok Arapçayı kullanır olduk. Bu durum daha da iyi olacak kanaatindeyim.

Teşekkür ederim.

Emre Çalışkan:

Kendisi Ankara’da çalışan bir görevliydi. Arapça’nın farklı lehçeleriyle ilgileniyordu. Arapça’yı Lübnanlı öğretmenden öğrenmişti; ancak sınıfta Lübnan lehçesinin konuşulmasından ötürü Lübnan lehçesini Fasih Arapça’dan daha güzel konuşuyordu.

Türkiye’de Arapça Öğrenmek

Ülkemizde bugün yabancı dil eğitimi ilkokulda başlamaktadır. Yabancı dil deyince aklımıza gelen tabi ki İngilizce. İngilizcenin yanı sıra diğer yabancı diller de bazı okullarda ortaokul ve lise seviyesinde öğretilmektedir. Burada, asıl konumuz Arapça olduğu için diğer dillerin öğretimine değinmeyeceğim. Arapça eğitimi, İmam Hatip ortaokul ve liselerinde yabancı dil olarak okutulmaktadır. Ders kitaplarındaki müfredat öğrencilerin seviyesine göre düzenlenmiştir. Yani İmam Hatip Ortaokuluna gidip oradan da İmam Hatip Lisesinden mezun olan bir genç toplamda 8 yıl Arapça eğitimi almış oluyor. Ancak maalesef gençlerimizin çoğunluğu bu süre içerisinde bu dili iyi bir şekilde öğrenemiyor. Bunun birinci ve bana göre en önemli sebebi Arapça’nın halen ülkemizde bir yabancı dilden ziyade sadece kutsal kitabımız Kur’anı Kerim’in dili olarak görülmesidir. Diğer önemli sebep ise Arapça öğretmenlerinin yetersiz olmaları ve dile hakim olmamalarıdır.

Ortaokul ve İmam Hatip Liseleri’nin dışında üniversitelerde de Arap Dili ve Edebiyatı, İlahiyat bölümlerinde Arapça öğretimi yapılmaktadır. Ben de iki sene üniversitede Arapça eğitimi almış birisi olarak üzülerek belirtmeliyim ki malasef üniversitelerde de bu dilin eğitimi istenilen seviyede yapılmamaktadır. Bunun da başlıca sebeplerinden birisi akademik personelin Arapça’yı yeterince bilmemesi ve öğrencilerin Arapça’yı sevmemeleridir.

Bu sebeplerin dışında Arapça öğrenimini zorlaştıran başka faktörler de vardır. İlk olarak gözümüze çarpan Arap alfabesidir. Bildiğiniz üzere bu alfabe birbirine benzer ve noktalar vasıtasıyla birbirinden ayrılan harflerden oluşmaktadır. Harflerin yazımı kelimenin başında, ortasında ve sonunda olmasına göre değişmektedir ve kelimeler sağdan sola yazılmaktadır. Bu zorluğu aşmak imkânsız olmamakla beraber, birçok kişinin bu dile olan merakını bitirmektedir. Alfabenin alışık olduğumuz Latin alfabesinden farklı olması bu dili öğrenenler için okumada büyük zorluklar teşkil etmektedir. Kelimeleri hareke olmadan okuyabilmek için gerekli kelime kalıplarının öğrenilmesi epey zaman almaktadır.

Arapça gramerinin çok karmaşık olduğunu düşünmüyorum. Fasih Arapça denilen standart Arapça'nın gramer yapısı 6 ay ya da 1 yıl gibi bir sürede öğrenilebilir ve iyi bir şekilde kullanılabilir.

Son olarak, Arapça öğrenimini zorlaştıran etkenlerden iki tanesine de kısaca değinmek istiyorum. Birincisi, Arapçanın muazzam kelime dağarcığı. Eşanlımlı kelimenin çok fazla olması öğrencilerin öğrenme şevkini kırmaktadır. İkincisi ise, Arapça'nın çok fazla ve birbirinden farklı lehçelere sahip olması. Bu lehçelerden birini tam anlamıyla anlayabilmek ve kullanabilmek için Arap ülkelerinde bir süre ikamet etmek gerekmektedir. Arap lehçelerinde telaffuz ve gramer kurallarının fasih Arapça'dan tamamen farklı olması yabancılar için bu lehçeleri anlaşılmasız kılmaktadır.

2.3.2. Görüşmelerin Analizi

Mehmet Emin Bey ile yaptığımız görüşmeden sonra kendileri, Arapçayı çok sevdiklerini, ancak Araplarla konuşurken ciddi anlamda zorluklar çektiğini, Arapların birçok farklı lehçe konuştukları için, sınıf içerisinde duymaya alışkın olmadığı şeyleri duyduğundan ötürü anlamakta zorluk çektiğini ifade etmiştir. Muhammet Emin Hoca, Arapçayı kitaplar üzerinden öğrendiğini, Araplarla konuşarak öğrenmediği için, televizyon programlarını izlerken de zorluklar çektiğini, konuşmaların çok süratli olmasından dolayı kelimeleri anlamakta zorluklar yaşadığını söylemiştir. Bu da doğal olarak, Arapçanın zengin sözcük yapısına sahip olmasından kaynaklanmaktadır.

Ancak kendisi Arapça öğrenmenin ona Kur'an-ı Kerim'i anlamada çok yardımcı olduğunu söylemektedir. Bu yüzden kendisi, Kur'an'ı anlamının onun için yeterli olmasından dolayı 'ammice' lehçeleri anlamayı sorun olarak görmemektedir.

Mehmet Emin Bey aynı şekilde yazı yazma sorunlarından da bahsetmiştir. Çünkü birçok kelimenin aynı şekilde yazılıp farklı seslerle okunduğunu ama zaman ile bu sorunun aşılabileceğini, cümlenin gidişatına göre kelimelere harfler ile sesler vererek onları okumanın öğrenilebileceğini ifade etmiştir.

Arapça öğreniminde yaşanan bütün bu zorlukların veya lehçelerin anlaşılmasını, konuşma ve pratiğin az olmasından kaynaklandığını ve bunun yanında öğrencinin, hata yapma korkusundan diyalog kurmaya cesaret edemediğini Mehmet Emin Bey dile getirmiştir. Ama son dönemde Türkiye'de Arapların çoğalmasıyla birlikte, ana dili Arapça olanlardan yardım alınabilindiğini de eklemiştir.

Mehmet Emin Bey'e göre, fasih Arapça öğrenimi lehçe öğreniminden daha önemlidir ve bununla birlikte, fasih Arapçanın öğrenimi, Kur'an-ı Kerim'i ve dini ilimleri daha iyi anlamaya yardımcı olmaktadır. Lehçelere gelince bunun ikinci bir seçenek olduğu, zaman içinde Araplar ile diyaloga geçerek veya pratik yaparak bunun telafi edilebileceğini söylemiştir.

Emre Bey ise, Arapça öğretimi İmam Hatip Liselerinde verilmesine rağmen, birçok öğrencinin Arapça öğrenmeden mezun olduğunu ifade etmekte, bunu da iki sebebe dayandırmaktadır.

Birinci Sebep:

Türkiye'de Arapçanın sadece Kur'an okumak için kullanıldığını ve öğrencinin sınıf sınırları dışında bu dili kullanmadığını söylemiştir.

İkinci Sebep;

Yeterli uzman eğitimcinin bulunmaması olarak ifade etmiştir.

Aynı şekilde, Arapça öğrenen kişilerin karşılaştıkları zorlukların başında genel olarak harf problemleri yer almaktadır. Yazı dilinin sağdan sola olması yabancı öğrenciler için sorun teşkil etmektedir.

Emre Bey tıpkı Mehmet Emin Bey gibi Arapçadaki sözcük sorunlarına değinmiştir. Aynı şekilde, Arapça lehçelerin telaffuz olarak ve gramatik yapı olarak fasih Arapçadan farklı bir yapıya sahip olduğunu, kişinin lehçeleri ancak bir Arap ülkesinde yaşadıkça öğrenebileceğini söylemiştir.

Yaptığım görüşmelerden edindiğim sonuç ve tüm katılımcıların bulunduğu ortak nokta yazı yazma problemleriydi. Yine sorun olarak, Arap alfabesindeki harflerin yazım şekillerinin kelimenin içinde farklılık göstermesi ve değişmesi, eş anlamlı sözcüklerin çok fazla olması, bunları ezberlemenin zorluğu dile getirilmiştir. Özellikle, yabancı öğrenci, sınıfta ders esnasında gördüğü Arapça ile Araplardan duyduğu Arapça arasında fark gördüğünde zorluklar yaşamaktadır. Kişi, dili daha iyi kullanabilmek için Arap toplumuna karıştığında, duymuş olduğu Arapçayı anlayamadığı durumda psikolojik olarak kendi içinde bir çelişme yaşamaktadır ve bu çelişme, dil öğrenme konusunda zamanla psikolojik bir engel olarak öğrencinin karşısına çıkabilmektedir.

Öğrenci iki açıdan zorluk yaşamaktadır. Birincisi, kişi, biri yazılan diğeri konuşulan iki farklı dil karşısında olduğunu düşünmektedir. İkinci zorluk ise, normal süreçlerde öğrendiği dili, kullanabilme veya pratik yapma için uygun ortam bulamama eksikliği yaşamaktadır.

SONUÇ

Bu çalışma esnasında elde edilen sonuçlar:

Dil, kişinin içsel yapısında var olan fikirleri duyu âlemine dökmek için kullanılan bir araçtır. İnsanlar arasındaki en etkin iletişim biçimi olmakla birlikte, fikirleri, düşünceleri kişiler arasında paylaşabilmenin de en iyi yoludur.

Arapça haddizatında güçlü bir dildir. Sahip olduğu özelliklerden dolayı zamana ayak uydurabilecek kapasitesi olan bir yapıya sahiptir. Bu da, Arapçanın esnek ve değişkenliğe yatkın yapısı ile çağın ihtiyaçlarına göre şekil alabileceğinin göstergesidir.

İslam fetihlerinden ötürü Arapça sahasının genişlemesi, fethedilen ülkelerin toplumlarının bu dili öğrenmede büyük etkisi olmuştur. Sadece dili öğrenmekle yetinmeyip, aynı şekilde o toplumların medeniyetlerinden de etkilenmişlerdir.

Lehçeler çağın doğurduğu bir olgu değildir. Tam tersine, dilin kendisi kadar tarihi bir sürece sahiptir. Örneğin, Kureyş halkının kullandığı lehçe, o zaman için Araplar arasında en çok konuşulan lehçeydi.

Lehçeler, fasih Arapçanın alanını daraltmaktadır. Bu durum, Arapçanın Arap dünyasının sınırlarının içerisine hapsedilerek evrensel bir boyuta ulaşmasını engellemektedir.

Birçok farklı sebeplerden dolayı tercih edilen ve edilmekte olan 'ammice', fasih Arapçaya, Arap toplumuna ve bireyelerine doğrudan bir tehdit olarak ortaya çıkmaktadır. Ümmetin ihtiyaçları için 'ammice' dil yapısını kullanamayız.

Tavsiyeler

Arapça öğrenen kişilerin ikinci dil öğrenim süreçlerindeki ihtiyaçlarını anlamak, öğrencinin dilden beklentilerini sağlayabilmek, eğitim-öğretim sürecini hızlandırmaktadır.

Yabancı dil olarak Arapça'yı öğrenen kişilere hazırlanan müfredatların geleneksel metoddan sıyrılıp modern yöntemleri içermesi önem arz etmektedir. Dili konuşan toplum ile iletişime geçebilmelerini sağlayacak materyallerin eğitim müfredatlarına yerleştirilmesi, öğrencilerin lehçeler hakkında fikir edinebilmesi için konulara lehçe içerikli diyalogların eklenmesi gerekmektedir.

Dil eğitimi verilen sınıfların modern eğitim araçları ile donatılması, kelimelerin anlamlarının açıklanması, konuların ana fikirlerinin incelenmesi, öğrencilerin pratik olarak dil yetenekleri üzerine odaklanması ve modern eğitim-öğretim araçlarının kullanılabilmesi için eğitimciler için özel bir program hazırlanması gerekmektedir.

Hazırlanmış olan yeni eğitim-öğretim müfredatına hakim olunabilmesi için öğretmenlerin eğitilmesi, bunun için özel beceriler kazanmaları sağlanmalıdır. Dersin amacı ve öğretilecek seviyeye göre öğretmenlerin Arapçanın fasih ve lehçe yapıları hakkında donanımlı olması önemli bir noktadır.

Yabancı dil olarak Arapça öğrenen ve lehçe problemleri ile karşılaşan öğrencilerin yaşadıkları zorlukları öğrenme açısından, ikinci dil olarak Arapça öğretimi ile ilgilenen eğitimciler bu anket için kullanılabilir.

Özel durumlar için lehçe öğrenmek isteyen kişiler için özel müfredatlar düzenlenerek bu eğitimler verilebilir. Böyle bir talep özel bir durum olacağı için, belirli bir sınıfta lehçe eğitimi verilebileceği gibi, farklı Arap ülkelerine düzenlenebilecek geziler aracılığı ile de bu eğitim gerçekleştirilebilir.

Fasih Arapçanın konumunu güçlendirebilmek için bu konuda farklı öğretim araçlarına başvurmak ve fasih Arapça öğrenimini kolaylaştırmak gerekmektedir.

Yabancı dil olarak Arapça öğrenen kişilere, yetenekli, becerikli ve uzman eğitimci kadrosundan oluşan öğretmenler hazırlanmalıdır.

Arapça eğitimi için özel eğitim müfredatı hazırlarken, bunu diğer yabancı dillerin dil öğretim sistemlerinden yararlanarak yapmaktan ziyade, Arapçanın doğasına uygun bir eğitim müfredatı hazırlayabilmek daha uygun olacaktır. Bu eğitim müfredatlarında kullanılan sözcüklerin çoğu fasih Arapça olmak zorundadır.

İkinci dil olarak Arapçayı öğretebilme becerilerini geliştirmeleri konusunda eğitimciler için eğitim programları hazırlanmalıdır.

Arapça eğitimi alan kişiler ile özel olarak ilgilenmek ve onlara Arapçayı sevdirmek için çabalamak yararlıdır. Çünkü Arapça ve İslam kültürünün yayılması için en büyük etken bu olacaktır.

Arapların fasih Arapça'yı kullanmadıkları –fasih Arapça'nın terk edilmiş bir dil olduğu - için lehçe eğitimi savunan kişilerin iddialarına fasih Arapça'nın hâlâ aktif bir şekilde yazı dilinde yer aldığını söylemek mümkündür. Özellikle eğitimin yaygınlaşması, görsel medya kurumlarının çoğalması toplumun fasih Arapça'ya yaklaşmasına yardımcı olmuştur. Günümüzde avam halkın bile dinlediği izlediği görsel medya yayınlarından fasih Arapça'ya ulaşabilmeleri kolaylaşmıştır, siyasilerin topluma hitaplarında, haber yayınlarında, edebi metinlerde – gazeteler, dergiler,- buna ek olarak- tiyatro oyunları, filmler, diziler, şarkılar ve dini ilahiler gibi birçok alanda fasih Arapça kullanımı yaygınlaşmış ve fasih Arapçaya özen gösterilmeye başlanmıştır.

KAYNAKÇA

- Abdân**, Abdurrahman Abdulaziz, Duveys Abdurrahman, “İstrâtiçiyetu Ta’lîmi’l-Lugati’l-Arabiyye bi Vasfihâ Lugaten Sâniye”, *Mecelletu Câmi’ati Umîi’l-Kurâ*, sayı:17,1998.
- Abdu’l-‘Âl**, Abdulmun‘im Seyyid, *Mu‘cemu’l-Elfâzi’l-‘Â‘mimyye Zâtu’l-Hakîka ve’l-Usûli’l-Arabiyye*, mektebetu’l-Hâncî, 2. Baskı, Mısır 1972.
- Abdurrahmân**, İbrahim Muhammed, *Medhal li İlmi’l-Lugati’l-‘Âmm*, Menşûrât Câmiati Umîi’l-Kurâ, Mekke, 2010.
- Abduttevvâb**, Ramazan, *Fusûl fî Fıkhi’l-Luga*, Dâru’l-Hâncî, 6. Baskı, Kahire 1999.
- Ali**, Cevâd, *el-Mufassal fî Tarihi’l-‘Arabi Kable’l-İslâm*, 1.Baskı, Beyrût, Daru’s-Sâkî, 2001.
- Alma‘arrî**, Ahmed Abdûllah, *Risâletu’l-Gufrân*, Tahkîk: ‘Âişe bint Abdurrahmân, Dâru’l-Me‘ârif, 9.Baskı, Mısır 1977.
- Aso**, Süleyman Yusuf, *Ehtâru’l-‘Âmmiyye ve’l-Ummiyye ve’l-‘Acemiyye ‘ale’l-‘Arabiyyeti’l-Fasîha fî’l-Câmiâti’l-‘Arabiyye*, Metâbiu’l-Câmiati’l-İslâmiyye.
- Belaşır**, Riches, *Târihu’l-Edebi’l-‘Arabî*, (Thk, İbrahim el-Kilanî), Daru’l-Fikri’l-Mu‘âsır, Beyrut, 1998.
- Bishai, Wilson**, *Islamic History of the Middle East*, Published by Allyn and Bacon, Boston 1968.

- Buṣeyhî**, İzzeddîn, “Ta’lîmu Lugati’l-Arabiyye li’n-Nâtikine bi-Gayrihâ min Manzûrin Vazifiyy”, *el-Lugatu’l-Arabiyye İlâ Eyne*, el-Munazzamatu’l-İslâmiyye li’t-Terbiye ve’l-Ulûm ve’s-Sakâfe, Tunus, 2005.
- Cristian**, Broastad, *Kavâ’idu’l-Lehcâti’l-‘Arabiyyeti’l-Hadîse*, Tercüme eden: Muhammed eş-Şerkâvî, 1. Baskı, 2003.
- Dayf**, Ahmed Şavkî Abdusselâm, *Târîhu’l-Edebi’lArabî el-‘Asru’l-Câhilî*, 24.Baskı, Daru’l-Meârif, Kahire, 2003.
- Ebû’l-Ferec**, Muhammed Ahmed, *Mukaddime lidirâseti Fıkhî’l-Luga*, Dâru’n-Nahdati’l-Arabiyye, Beyrut.
- Edward**, Sapir: Culture . Language and Personality. Califorina, 1960.
- el-Abdân**, Abdurrahman Abdulaziz, Duveys, Râşid Abdurrahman, *İstraticıyyetu Ta’lîmi’l-Lugati’l-Arabiyye bi Vasfihâ Lugaten Sâniye*, Ummu-l Kurâ Üniversitesi, Mekke, 1998.
- el-‘Acemî**, Fâlih b. Şubeyb, “el-Lehecâtu’l-‘Arabiyye el-Hadîse Beyne’t-Tehcîn ve’t-Tevlîd”, *Mecelletu Câmiati Ummi’l-Kurâ*, sayı: 16, 1997.
- el-Berâzî**, Mecid, *Muşkilâtu’l-Lugati’l-‘Arabiyyeti’l-Mu‘âsira*, 1.Baskı, Mektebetu’r-Risâle, Ammân, 1989.
- el-Cevherî**, Muhammed, *Lugatu’l-Hayâti’l-Yevmiyye*, el-Mektebetu’l-Akademiyye, Kahire, 2014
- el-Harîrî**, Kâsım b. Ali, *Durretu’l-Gavs fî Evhâmi’l-Havâs*, (Thk. Arafat Matarcî), Muessesetu’l-Kutubi’s-Sakâfi, Beyrut, 1998.

- el-‘Itr**, Hasan Ziyâ'u'd-Dîn, Dâru'l-Beşâ'iri'l-İslâmiyye, 1. Baskı, Beyrut, 1988.
- el-Kâsımî**, ‘Ali, “İnkirâdu’l-Lugati’l-Arabiyye Hilâle’l-Karni’l-Hâlî”, *Mu’temeru Lugati’t-Tıfli’l-Arabiyy fî Asri’l-Avleme*, Kâhire, 2007.
- el-Ku‘ûd**, Abdurrahman b. Muhammed, *Arapça’da İki Dillilik*, Mektebetu’l-Melik Fehd, 1. Baskı, 1997.
- el-Saidi**, ‘İzzeddin, *el-lehcât el-arabiyye*, el-madine.com.
- Enis**, İbrahim, *Fi’l-Lehecâti’l-Arabiyye*, Mektebetu’l-Anglo Mısriyye, Kahire, 2003.
- Enîs**, İbrâhîm, *Min Esrâri’l-Luga*, Mektebetu’l-Anglû Mısriyye, 6. Baskı, Kahire, 1978.
- Enîs**, İbrâhîm, *Mustakbelu’l-Lugati’l-Arabiyyeti’l-Muştereke*, Matba’atu’r-Risâle, Kahire 1960.
- Er-Râcihî**, Abde, *El-Lehcâtu’l-Arabiyye fî’l-Kırâ’âti’l-Kur’âniyye*, Dâru’l-Ma‘rifeti’l-İskenderiyye, 1996.
- Er-Râfi‘î**, Mustafa Sâdık, *Târih Edebi’l-Arab*, Mektebetu’l-Îmân, 1. Baskı, 2. Cilt, 1993.
- Es-Sebhân**, Nevvâf Miş’al, “Keyfe ve Metâ Nahmî Lugatene’l-Umm”, *Ruâ li’l-Vatani ve’l-Muctema’*, Dâru’r-Remki li’n-Neşr, Cidde, 2009.
- Ez-Zagûl**, Dr. Muhammed Râcî, *Makâle İzdivâciyyeti’l-Luga*, Mecma‘u’l-Lugati’l-Urduniyye, Câmi‘atu’l-Yarmûk, 2009.
- Ferguson**, C. A.(1959), "Diglossia Diglossia Diglossia", Word, 15 .

Gâlib, Abdurrezzâk Huseyn, “el-Lugatu’l-Arabiyye ve’t-tehaddiyât Emâmehâ”, *Mu’temeru Ta’lîmi’l-Lugati’l-Arabiyye li-Gayri’n-Nâtikîne Bihâ*, Malezya, 2010.

Hassân, Temmâm, el-Usûl, *‘Âlemu’l-Kutub*, Kahire 2000.

Hecter, Hâmerlî, *en-Nazratu’t-Tekâmuliyye fî tedrîsi’l-Lugât*, Tercume eden: **Râşid** ed-Dervîş, Câmi’tu’l-Melik Su’ûd.

Hilâl, Abdulgaffâr Hâmid, *el-Lehecâtu’l-Arabiyye Neşeten ve Tatavvuran*, Mektebetu Vehbe, Kâhire, 1993.

İbn Cinni, Osman, *el-Hasâis*, (Thk: Muhammed Ali Neccâr), 1.Baskı, Daru’l-Kitabi’l-Arabî, Beyrût, 1952.

İbn Dureyd el-Ezdî, Ebûbekir Muhammed İbn Hasan, *Cemheretu’l-Luga*, (Thk. Remzi Munîr Bealbekî), Dâru’l-İlm li’l-Melâyîn, Beyrut, 1987.

İbn Fâris, Ahmed, *es-Sâhibî Fî Fıkhi’l-Luga*, (Thk. Ahmed Hasan Besec), Dâru’l-Kutubi’l-İlmiyye, 1. Baskı, Beyrut, 1997.

İbn Hişâm, Cemâluddîn, Evdahu’l-Mesâlik İlâ Elfiyyeti İbn Mâlik, (Thk. Muhammed Muhyiddin Abdulhamîd), el-Mektebetu’l-Asriyye, 1974.

İbn Kesîr, İsmail, *Tefsiru İbn-i Kesir*, (Thk, Sâmi bin Muhammed es-Selame), Daru Taybe, 1999.

İbn Manzûr, Muhammed b. Mukerrem, *Lisânu’l-Arab*, Dâr Sâdır, 8. Cilt, Beyrut 2003.

İbn Sellâm, Muhammed, *Tabakâtu Fuhûli’ş-Şu‘arâ’*, Tahkîk: Mahmûd Muhammed Şâkir, Dâru’l-Medenî, Cidde 1980.

- İbrahim**, Abdulfettâh Mahcûb Muhammed, “el-Kâfu'l-Musemmâtu Fasîha ve'l-Uhra'l-Musemmâtu Âmmiyye fi Arabiyyeti'l-Yevmi'l-Fusha”, *Mecelletu Câmiati Ummi'l-Kurâ*, sayı: 12, 1996.
- Karsh**, Efraim, *Islamic Imperialism*, Yale University Press, New Haven, 2006.
- Kemâl**, Osman, *Limâzâ Tehtelifu'l-Lehecâtu'l-Arabiyye*, el-Medine Nuyûs, 2014.
- Makâlatu**, Lugati'd-Dâd, *el-Meclisu'l-Âlemiyy li'l-Lugati'l-Arabiyye*, Lubnan .20Haziran2013, w.w.w.cil-a.org.
- Martînî**, Andrea, *Mebâdî'u'l-Lisâniyyâti'l-Âmme*, Tercüme eden: Dr. Ahmed el-Hamû, el-Matba'atu'l-Cedîde, Dimaşk, 1985.
- Medenî**, Mahmûd, *el-Lehecâti'l-Arabiyye Mevkiu'l-Menâreti'l-Elektronî*, 2010.
- Nâsır**, Sâlih Huveydî, Neş'etu'l-Lugati'l-Arabiyye, *Mahârâtu'l-İttisâl bi'l-Lugati'l-Arabiyye*, Câmi'atu'l-Cezîra, Dubeyy 2012.
- Sâbir**, Fâtıma Avaz, Hafface, Mirfet Ali, *Ususu Mebâdii'l-Bahsi'l-İlmî*, Mektebetu'l-İş'â't-Tikaniyye, Kahire, 2002.
- Suçin**, Mehmet Hakkı, “el-‘Âlemu'l-‘Arabi ve'l-İslâmî Huve'l-Umku'l-İstrâticî Li Turkiye”, *el-Mecelle*, 2014, 17 Şubat.
- Suyûtî**, Celâluddîn, *el-Muzhir fî Ulûmi'l-Luga ve Envâ'ihâ*, (Thk. Fuâd Ali Mansûr), Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, 2. Baskı, Beyrut, 1998.
- Şâhin**, Abdussabûr, *Fi İlmi'l-Lugati'l-Âmm*, Muessetu'r-Risâle, Kâhire, 1980.

- Şuayb**, Ebûbekir Abdullah, *Ehemmiyyetu'l-Lugati'l-Arabiyye*, Menşûrât Câmiati Muhâmmmed b. Suûd el-İslâmiyye, Riyad, t.y.
- Taberî**. Muhâmmmed b. Cerîr, *Tefsîru't-Taberî*, Tahkîk Mahmûd Muhammed Şâkir, Dâru'l-Me'ârif, Mısır.
- Takkuş**, Muhâmmet Suheyl, *Tarihu'l-Arabi Kable'l-İslâm*, Daru'n-Nefâis, Beyrut, 2009.
- Teymûr**, Ahmed, *Mu'cem Teymûri'l-Kebîr fî'l-Elfâzi'l-Âmmiyye*, Tahkik: Huseyn Nassâr, el-Hey'etu'l-Mısriyyetu'l-Âmme li'l-Kutub, 1978.
- Vâfi**, Ali Abdulvahid, *Fikhu'l-Luga*, 7.Baskı, Darû'n-Nehdati'l-Mısriyye, Kahire, 2004.
- Vedğîrî**, Abdulâlî, *el-Fusha ve'l-Lehecâtu'l-Arabiyyetu'l-Muâsire Alâketu İttisâlin em İnfisâl*, Mu'temeru'l-Lugati'l-Arabiyyeti ve Muvâkebetu'l-Asri, 2012.
- Vehbe**, Mecdî ve el-Muhendis Kâmil, *Mu'cemu'l-Mustalahâti'l-Arabiyye fî'l-Luga ve'l-Edeb*, Kâmil el-Muhendis, Mektebet Lübnân, 2. Baskı, Beyrut 1984.
- Zebîdî**, Muhammed b. Muhammed, *Tâcû'l-Arûs min Cevâhiri'l-Kâmûs*, Dâru'l-Hidâye, 2010.
- Zervâtî**, Reşîd, *Tedribât Alâ Menheciyyeti'l-Bahs Fî 'Ulûmi'l-İctimâiyye*, ed-Dâru'l-Câmiyye li'n-Neşr, İskenderiyye, 2002.
- Zeydân**, Suleymân Hasan Sa'd, *'Avlemetu'l-Fushâ ve Tatvîruhâ beyne'l-İlzâm ve'l-İltizâm*, Mu'temeru'l-Lugati'l-Arabiyye ve

Muvâkabetu'l-Asr, el-câmi'atu'l-İslâmiyye, el-Medînetu'l-
Munevvera 2012.